

Міністерство освіти і науки України

ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет переробних і харчових виробництв

Кафедра харчових технологій в ресторанній індустрії

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ТА ПАТЕНТОЗНАВСТВО

*МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ
ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ*

*для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти
денної та заочної форм навчання
спеціальності 181 «Харчові технології»
ОПП «Харчові технології в ресторанній індустрії»*

ЗАТВЕРДЖЕНО

рішенням Науково-методичної
комісії ФПіХВ ДБТУ

Протокол № 1 від вересня 2022р.

Харків

ДБТУ

2022

Схвалено на засіданні кафедри харчових технологій в ресторанній індустрії.
Протокол № 1 від «30» серпня 2022 р.

Рецензент, к. т. н., проф. _____ (Федак Н.В.)
(підпис)

«28» серпня 2022 р.

Методичні рекомендації та завдання для практичних занять дисципліни «Інтелектуальна власність та патентознавство» студентам другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 181 «Харчові технології» ОПП «Харчові технології в ресторанній індустрії» / укладачі: Дейниченко Г.В., Золотухіна І.В. Харків: РВВ ДБТУ, 2022. 53 с.

Методичні вказівки з дисципліни «Інтелектуальна власність та патентознавство» розроблено відповідно до початкової програми. Видання включає практичні завдання за дисципліною та контрольні запитання до кожної з тем заняття, які необхідно використовувати студентам для самоконтролю, з метою перевірки засвоєння основних понять права інтелектуальної власності.

Видання призначене студентам другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання, спеціальностей 181 Харчові технології» ОПП «Харчові технології в ресторанній індустрії».

Відповідальний за випуск: Г.В. Дейниченко, д-р техн. наук, проф.

© Дейниченко Г.В.,
Золотухіна І.В., укладачі, 2022
© ДБТУ, 2022

ВСТУП

В умовах стрімкого розвитку науково-технічного прогресу в сучасному світі інтелектуальна діяльність людини в різних сферах духовного і матеріального виробництва набуває усе більшого значення. Усі новітні досягнення в сфері науки, виробництва, у розвитку наукомістких і високотехнологічних виробництв являють собою результат творчої діяльності людини і є об'єктами інтелектуальної власності. Питання охорони і використання інтелектуальної власності в сучасних умовах переходу до ринкових відносин починають відігравати все важливішу роль у комерційній, підприємницькій і виробничій діяльності підприємств та установ України усіх форм власності. У цьому відношенні всім, хто займається або готується до подібного роду діяльності, необхідно досить чітко уявляти собі, що таке інтелектуальна власність, у чому полягає її сутність, як вона охороняється в сучасному світі і до яких серйозних матеріальних витрат може привести порушення її прав.

Винахідницька і патентно-ліцензійна робота є невід'ємною частиною діяльності наукових та інженерно-технічних робітників в усіх сферах народного господарства. Сучасний інженер, науковець, працівник сфери харчових технологій повинен володіти глибокими знаннями в галузі науки і техніки, а також основами створення, набуття прав, охорони, захисту і комерційної реалізації об'єктів права інтелектуальної власності. Курс «Інтелектуальна власність та патентознавство» є базовим для формування творчого потенціалу, необхідного для самостійної постановки нових інженерних завдань, виявлення і оформлення об'єктів інженерної творчості, оцінки їх патентоспроможності, їх правового захисту.

Методичні вказівки створені із метою допомоги студентам зрозуміти основні питання даної дисципліни, навчити студентів вирішувати на практичних заняттях типові завдання з використанням нормативного та теоретичного матеріалу у сфері інтелектуальної власності.

Практичне заняття 1

ВСТУП В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ ТА СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Метою виконання даної практичної роботи є отримання знань з розвитку та становлення системи інтелектуальної власності в Україні як складової міжнародної системи.

Для досягнення головної мети необхідно оволодіти:

- етапами становлення та розвитку національної системи інтелектуальної власності;
- навиками класифікації об'єктів інтелектуальної власності до різних груп;
- системою інтелектуальної власності в Україні;
- основними принципами законодавчої бази стосовно об'єктів інтелектуальної діяльності;
- особливостями органів управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні.

1.1 Поняття інтелектуальної власності

Виникнення терміна „інтелектуальна власність" приходиться на кінець XVII ст. Він уперше з'явився у французькому законодавстві на базі теорії природного права, яке одержало свій найбільш послідовний розвиток саме в працях французьких філософів-просвітителів (Вольтер, Дідро, Руссо та ін.). Відповідно до цієї теорії право творця будь-якого творчого результату (чи то літературного твору, чи винаходу) є його невід'ємним природним правом, що виникає із самої сутності творчої діяльності та „існує незалежно від визнання цього права державною владою".

14 липня 1967 р. було створено Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ), яка з грудня 1976 р. набула статусу спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй. Але фактичне започаткування цієї організації слід віднести на кінець XIX ст., коли 20 березня 1883 р. було укладено Паризьку конвенцію про охорону промислової власності. Пізніше, а саме в 1886 р., було прийнято Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів. Обидві конвенції передбачали створення секретаріату, який називався „Міжнародне бюро". У 1893 р. ці секретаріати було об'єднано в один, який діяв під різними назвами.

Всесвітня організація інтелектуальної власності у поняття інтелектуальної власності включає:

- 1) промислову власність, яка, головним чином, охоплює винаходи, товарні знаки і промислові зразки;
- 2) авторське право, яке стосується літературних, музичних, художніх, фотографічних і аудіовізуальних творів.

Нині поняття інтелектуальної власності включає значно більше результатів інтелектуальної діяльності. Коло об'єктів інтелектуальної власності сьогодні можна поділити на три основні групи:

- *перша* – це результати наукової, літературної і художньої творчості, які охороняються авторським правом і суміжними правами;

- *друга* – результати науково-технічної творчості, що охороняються патентним правом або, точніше сказати, правом промислової власності;

- *третю* групу складають засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, які прирівняні до результатів інтелектуальної діяльності.

Отже, інтелектуальна власність – це результати творчої діяльності. Її об'єктом, проте, є не матеріальні носії, в яких реалізовані результати творчості, а саме ті ідеї, думки, міркування, образи, символи тощо, які реалізуються чи втілюються у певних матеріальних носіях. Це специфічна особливість інтелектуальної власності – її об'єктами є нематеріальні речі, а саме безтілесні ідеї тощо. Проте не будь-які ідеї, а лише такі, що можуть бути втілені в матеріальних носіях, тобто їх автори повідомляють, як ту чи іншу ідею можна втілити та використати, або вона вже втілена в науковому, літературному чи художньому творі. Це одна із ознак інтелектуальної власності, яка відрізняє її від звичайної власності. Ті ідеї, що містять результати науково-технічної творчості та претендують на визнання об'єктом промислової власності, мають бути кваліфіковані як такі уповноваженими на це державними органами. Яким би він не був – він є об'єктом власності його творця. Наприклад, автор розробив якусь технічну пропозицію, спрямовану на удосконалення певного технологічного процесу, і подав її до Державного департаменту інтелектуальної власності як винахід. У результаті науково-технічної експертизи цю пропозицію винаходом не визнано. Проте вона не перестала бути об'єктом власності її творця.

1.2 Об'єкти інтелектуальної власності

Стаття 420 ЦК „Об'єкти права інтелектуальної власності” проголошує: „До об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать:

- літературні та художні твори;
- комп'ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних);
- виконання;
- фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;
- комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;
- комерційні таємниці.

Суттєвим є включення до переліку об'єктів інтелектуальної власності наукового відкриття.

Наукове відкриття як явище виключно наукове є свідченням високого рівня науково-дослідної діяльності в суспільстві, високого рівня науки в цілому. Наукове відкриття є найвищим досягненням будь-якої науки.

Правову охорону наукові відкриття набули не так давно. Її започатковано в колишньому СРСР. У 1959 р., не лише в СРСР, а й в усьому світі вперше було введено державну реєстрацію наукових відкриттів, але з датою пріоритету від 1947 р. За час існування державної реєстрації відкриттів їх зареєстровано понад 350.

За наполяганням колишнього Радянського Союзу, наукові відкриття були включені до об'єктів правової охорони Конвенції про створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ст. 2 н. VIII). В Україні державної реєстрації наукових відкриттів за радянських часів не було, а незалежна Україна державної реєстрації наукових відкриттів не розпочала.

Новий Цивільний кодекс України включив наукові відкриття до переліку об'єктів правової охорони. Стаття 457 ЦК містить визначення поняття „наукове відкриття”. Це визначення відрізняється від відомих тим, що до терміна „відкриття”, який вживався раніше, додали слово „наукове”, отже, тепер це найвище досягнення науково-дослідної діяльності називається „наукове відкриття”.

Науковим відкриттям є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

Автор наукового відкриття має право надавати науковому відкриттю своє ім'я або спеціальну назву.

Право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється у порядку, встановленому законом, (ст. 457 ЦК).

Структуру об'єктів інтелектуальної власності в Україні наведено на рис.

1

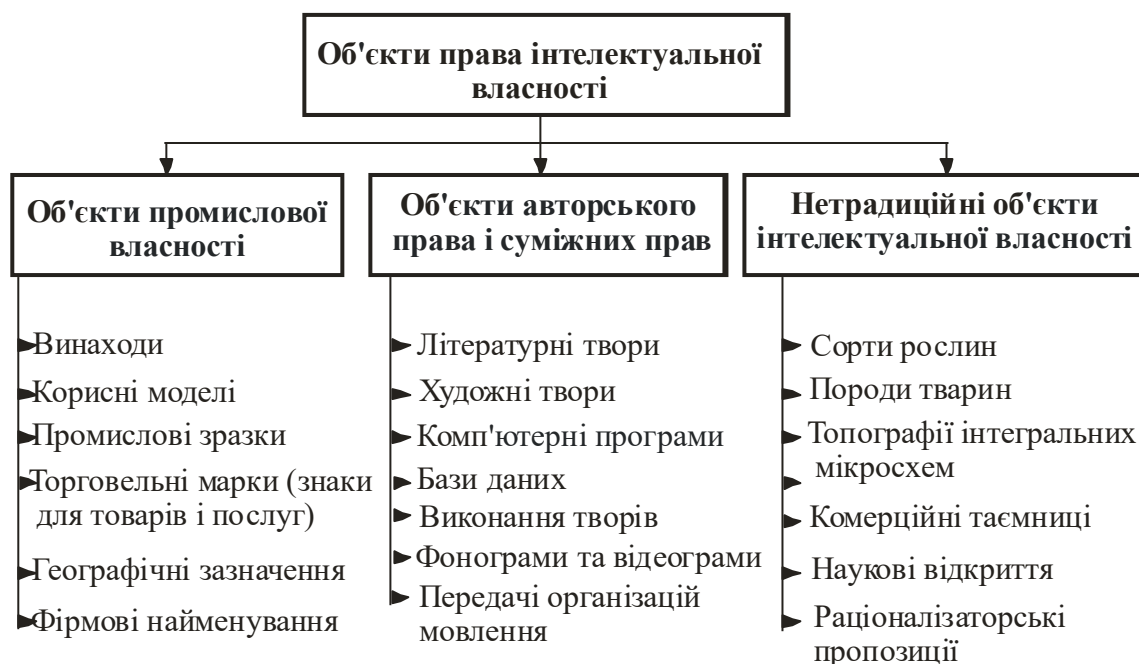

Рисунок 1.1 – структура об'єктів інтелектуальної власності в Україні

1.3 Поняття права інтелектуальної власності

Виходячи зі сказаного вище, логічно випливає висновок: якщо є інтелектуальна власність, то очевидно, що є і право інтелектуальної власності. Не може бути власності без права власності.

За Законом України „Про власність” будь-які результати інтелектуальної діяльності визнаються об'єктами права власності (приватної, комунальної чи державної). Проте закони України про інтелектуальну власність непослідовні у визначенні права на результати творчості. Принаймні три закони України („Про авторське право і суміжні права”, „Про охорону прав на сорти рослин”, „Про племінне тваринництво”) право на результати творчої діяльності обмежують лише виключним правом на використання цього результату. Інші закони про промислову власність, результати науково-технічної творчості чітко й однозначно визнають об'єктами права власності з усіма наслідками, що з цього випливають. Так, Закон України „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” у п.5 ст. 5 визначає: „Право власності на винахід (корисну модель) засвідчується патентом”.

Ми будемо виходити з тієї точки зору, за якою за творцями визнається право власності на їхні витвори.

Так, Цивільний кодекс України (ст. 418) дає таке визначення права інтелектуальної власності:

„Право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом”.

Право інтелектуальної власності складаються з особистих немайнових прав інтелектуальної власності та (або) майнових прав інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається Кодексом та іншим законом.

Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом.

Слід відзначити, що право власності, як і будь-яке інше цивільне право, прийнято розглядати в *об'єктивному* та *суб'єктивному* значеннях.

Право інтелектуальної власності в об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у процесі створення та використання результатів інтелектуальної діяльності. Тобто це сукупність цивільно-правових актів, які регулюють зазначені відносини.

У суб'єктивному значенні право інтелектуальної власності - особисті немайнові і майнові права, що відповідно до чинного законодавства належать авторам того чи іншого результату інтелектуальної діяльності. Зміст суб'єктивних прав інтелектуальної власності буде розкрито далі.

Об'єктами права інтелектуальної власності є результати творчої діяльності, а первісними суб'єктами цього права є творці цих результатів. Безумовно, право інтелектуальної власності може належати не лише безпосередньо творцям, а й їх правонаступникам.

Залежно від характеру інтелектуальної діяльності право власності на зазначені результати буває трьох видів:

1. Якщо результатом творчої діяльності є твори науки, літератури, мистецтва, то вони охороняються авторським правом. До авторського права долучаються так звані суміжні права (права виконавців, розробників фонограм та організацій мовлення);

2. Другу групу прав інтелектуальної власності складають результати науково-технічної творчості, які об'єднуються в групу об'єктів промислової власності;

3. Позначення і найменування, засобами яких розрізняються учасники цивільного обороту, товари і послуги, складають третю групу прав інтелектуальної власності.

1.3 Співвідношення права власності та права інтелектуальної власності

Право власності та право інтелектуальної власності – це різні правові інститути, хоча вони і мають багато спільного. Воно полягає в тому, що їх суб'єктам належать однакові права на об'єкти власності. Суб'єкти права інтелектуальної власності мають стосовно результатів творчої діяльності таку само правочинність, як і суб'єкти звичайного права власності. Це – право володіння, користування і розпорядження об'єктом своєї власності на свій розсуд (ст. 41 Конституції України). Спільними є способи виникнення права власності та права інтелектуальної власності, незважаючи на їх різноманітність:

– право власності виникає шляхом виробництва об'єкта. Право інтелектуальної власності виникає також шляхом створення твору, винаходу тощо:

– право власності виникає шляхом укладення цивільно-правових договорів, так само виникає і право інтелектуальної власності.

Проте між цими двома видами права власності існує чимало суттєвих відмінностей. Зокрема:

1. Право власності (крім права власності, що встановлюється договором позики) не обмежене будь-яким строком. Цей строк може бути перерваний лише у випадках, передбачених законом.

Право інтелектуальної власності встановлюється лише на певний строк, наприклад, патент на винахід видається строком лише на 20 років. Після чого винахід стає надбанням суспільства.

2. На окремі об'єкти (винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо) правова охорона встановлюється лише після кваліфікації пропозиції як винаходу чи іншого об'єкта та його державної реєстрації.

Встановлення звичайного права власності на матеріальний об'єкт спеціальної кваліфікації на потребує. Державна реєстрація права власності на матеріальні об'єкти необхідна лише у випадках, передбачених законом (нерухомості, транспортних засобів тощо).

3. Найбільш суттєва відмінність між зазначеними правами власності полягає в тому, що звичайне право власності встановлюється на матеріальні об'єкти – предмети навколишнього середовища.

1.4 Законодавство України про інтелектуальну власність

Становлення національного законодавства про інтелектуальну власність стало можливим із набуттям Україною незалежності. Цьому сприяло прийняття Верховною Радою Декларації про державний суверенітет України, якою було проголошено, що Україна самостійно визначає свій економічний статус і закріплює його в законах. Відповідно до цієї Декларації весь економічний та науково-технічний потенціал, створений на території України, проголошується власністю народу, матеріальною основою суверенітету України і використовується з метою забезпечення матеріальних і духовних потреб громадян України. Декларацію було прийнято Верховною Радою 16 липня 1990 р.

У серпні 1990 р. Верховна Рада прийняла Закон „Про економічну самостійність Української РСР” У ньому було задекларовано, що весь економічний, науковий і технічний потенціал, розташований на території України, складає власність народу України і є основою її економічної самостійності.

24 серпня 1991 р. Верховна Рада України підписала Акт проголошення незалежності України та створення самостійної держави – України.

Завдяки цьому було закладено основу створення своєї національної правової системи, у тому числі національного законодавства про інтелектуальну власність.

Законодавство України з питань інтелектуальної власності базується на Конституції України, Цивільному кодексі України та законах України стосовно правової охорони об'єктів інтелектуальної власності.

Законодавство України, яке містить норми щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, умовно можна поділити на такі блоки:

1. Загальне законодавство:

- Конституція України;
- Цивільний кодекс України;
- Цивільно-процесуальний кодекс України;
- Кримінальний кодекс України;
- Кримінально-процесуальний кодекс України;
- Митний кодекс України;
- Господарсько-процесуальний кодекс України;
- Кодекс законів про працю України.

2. Спеціальне законодавство у сфері охорони інтелектуальної власності:

- Закон України „Про охорону прав на винаходи”;
- Закон України „Про корисні моделі, промислові зразки”;
- Закон України „Про знаки для товарів і послуг”;
- Закон України „Про топографії інтегральних мікросхем”;
- Закон України „Про сорти рослин”;
- Закон України „Про охорону авторського права і суміжних прав тощо”.

3. Митне законодавство

До митного законодавства відноситься митний кодекс та інші нормативно-правові акти з цих питань.

Крім того, підзаконні акти – постанови Кабінету Міністрів України, укази та розпорядження Президента тощо.

Основні засади інтелектуальної діяльності закладені в чинній Конституції України.

Стаття 54 Конституції гарантує свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Держава створює матеріальні умови, надає підтримку добровільним товариствам і творчим спілкам. Право автора на свій витвір закріплено цією ж статтею Конституції України:

„Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом”.

Початком становлення законодавства України про інтелектуальну власність є день прийняття Закону України „Про власність” – 7 лютого 1991 р.

Першим нормативним актом, який започаткував створення законодавства про промислову власність, було затверджене Указом Президента України „Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні” від 18 вересня 1992 р. Із прийняттям законів України про промислову власність зазначене положення втратило свою чинність.

1.5 Система органів управління в сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні

Після здобуття незалежності Україна отримала лише окремі фрагменти системи охорони інтелектуальної власності колишнього СРСР, які до того ж потребували докорінної перебудови відповідно до принципів ринкової економіки та стратегії входження країни до світового економічного, політичного та соціокультурного простору.

За роки незалежності в Україні розбудовано Державну систему правової охорони інтелектуальної власності (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 – Структура державної системи правової охорони інтелектуальної власності

Останнім часом в Україні сформувалася досить розгалужена організаційна система органів, які прямо чи опосередковано забезпечують діяльність у сфері охорони інтелектуальної власності.

За здійснення політики у сфері інтелектуальної власності в Україні відповідає Міністерство освіти і науки України. Виконання конкретних функцій у цій сфері воно делегувало Державному департаменту інтелектуальної власності. Держдепартамент є урядовим органом державного управління, що уповноважений реєструвати і підтримувати на території України права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, географічні зазначення тощо, а також здійснювати реєстрацію об'єктів авторського права: творів науки, літератури, мистецтва, комп'ютерних програм, баз даних та інших творів. Держдепартамент проводить єдину державну політику у сфері охорони прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Він здійснює роботи з удосконалення нормативно-правової бази, контролює дотримання чинного законодавства в цій сфері, підтримує міжнародне співробітництво у сфері інтелектуальної власності, забезпечує умови щодо введення інтелектуальної власності до господарського обігу,

координує роботи з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з інтелектуальної власності, взаємодіє з громадськими організаціями, які опікуються інтелектуальною власністю.

До сфери управління Держдепартаменту включено державні підприємства: „Український інститут промислової власності”, „Українське агентство з авторських і суміжних прав”, „Інтелзахист”, а також вищий навчальний заклад – Інститут інтелектуальної власності і права. Останній входить до складу навчально-науково-виробничого комплексу, який створено Державним департаментом інтелектуальної власності, Українським інститутом промислової власності та Українським агентством з авторських і суміжних прав.

Головною функцією Українського інституту промислової власності (Укрпатенту) є здійснення експертизи заявок на об'єкти промислової власності. Саме його експерти проводять експертизу поданих заявниками матеріалів на предмет відповідності умовам правової охорони ТА видають експертний висновок. Укрпатент має філію, що надає патентно-інформаційні послуги з питань набуття та реалізації прав на об'єкти промислової власності.

Головною функцією Українського агентства з авторських і суміжних прав (УААСП) є колективне управління правами авторів. УААСП, за бажанням автора, здійснює державну реєстрацію об'єктів авторського права і суміжних прав та видає автору охоронний документ – свідоцтво. Важливою функцією УААСПу є надання допомоги щодо захисту прав авторів у разі їх порушення.

Інститут інтелектуальної власності і права виконує функцію підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності. Він готує спеціалістів і магістрів за спеціальністю „Інтелектуальна власність”, кандидатів у патентні повірені та професійних оцінювачів прав на об'єкти права інтелектуальної власності, а також підвищує кваліфікацію патентознавців, викладачів вищих та загальноосвітніх навчальних закладів, фахівців силових відомств тощо.

Державне підприємство „Інтелзахист” створене з метою удосконалення організації видачі контрольних марок для маркування примірників аудіовізуальних творів та фонограм, комп'ютерних програм, баз даних, а також посилення захисту прав інтелектуальної власності та попередження правопорушень у цій сфері.

На рис. 1.2 також наведено громадські організації, що безпосередньо займаються питаннями інтелектуальної власності та з якими тісно співпрацює Держдепартамент. Серед них – Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності. Вона має міжвідомчий характер і сприяє доведенню основних проблем, що існують у сфері інтелектуальної власності, до відома законодавчої та виконавчої гілок влади.

Особливе місце займає Всеукраїнська асоціація патентних повірених України. За чинним законодавством саме через патентних повірених здійснюється патентування вітчизняних винаходів за кордоном і навпаки. Патентні повірені надають також кваліфіковані послуги фізичним і юридичним

особам в питаннях правової охорони, використання та захисту прав на об'єкти права інтелектуальної власності.

Товариство винахідників і раціоналізаторів України займається популяризацією винахідницької діяльності, надає винахідникам і раціоналізаторам певну допомогу в їх діяльності.

Українська асоціація власників товарних знаків опікується інтересами правовласників торговельних марок.

У структурі Верховної Ради України, у складі Комітету з питань науки і освіти створено Підкомітет з питань інноваційної діяльності і захисту інтелектуальної власності.

У структурі судової влади у 2001 р. створено спеціалізовану колегію суддів Вищого господарського суду України з розгляду справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності. Подібні колегії також створені у складі господарських судів Автономної республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя та Апеляційних господарських судів.

З 1 березня 2003 р. у Вищому господарському суді України та в апеляційних господарських судах почали діяти спеціалізовані судові палати з розгляду справ у господарських суперечках, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності. Запроваджено також відповідну спеціалізацію суддів у місцевих господарських судах.

Система виконавчих органів охоплює установи, які наведено нижче.

Міжвідомчий комітет з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності – постійно діючий орган при Кабінеті Міністрів України, створений у лютому 2000 р. для координації діяльності органів виконавчої влади у сфері охорони інтелектуальної власності.

Державний департамент інтелектуальної власності, створений у квітні 2000 р. у складі Міністерства освіти і науки України.

При Держдепартаменті створено Консультативну раду з представників усіх творчих спілок України та відомих творчих діячів України, а також Апеляційну палату для розгляду в адміністративному порядку заперечень проти рішень за заявками на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, топографії інтегральних мікросхем і зазначення походження товарів.

Інші міністерства та відомства України, діяльність яких так чи інакше стосується охорони прав інтелектуальної власності:

Антимонопольний комітет України – центральний орган, що забезпечує захист від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності;

Міністерство юстиції України – бере участь у розробці законодавчих актів з питань інтелектуальної власності, координує законотворчу діяльність у цій сфері та відповідає за його адаптацію до законодавства Європейського Союзу;

Міністерство внутрішніх справ України – здійснює заходи з попередження та розкриття злочинів, пов'язаних з порушенням прав

інтелектуальної власності, бере участь у створенні та вдосконаленні необхідної для протидії цим порушенням законодавчої бази.

У 2001 р. в структурі Державної служби боротьби з економічною злочинністю були створені підрозділи по боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності – як у центральному апараті, так і на регіональному рівні. Вони проводять в усіх регіонах комплексні перевірки суб'єктів господарювання стосовно дотримання вимог нормативно-правових актів, що регламентують оптову та роздрібну торгівлю примірниками аудіовізуальних творів і фонограм.

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності створений у складі Академії правових наук і має бути спеціалізованою установою для проведення наукових досліджень у сфері інтелектуальної власності, участі в розробці проектів законів та інших нормативно-правових актів з питань інтелектуальної власності, підготовки експертних висновків із зазначених питань. До структури органів регулювання охорони інтелектуальної власності слід віднести і мережу недержавних організацій, що складається із двох груп:

1. Творчі спілки – Національна спілка письменників України, Національна спілка театральних діячів України, Національна спілка кінематографістів України, Національна спілка художників України, Національна спілка майстрів народного мистецтва України, Національна спілка архітекторів України, Національна спілка композиторів України, Спілка фотохудожників України, Національна спілка журналістів України, Всеукраїнська спілка кобзарів, Спілка рекламистів України, Всеукраїнська музична спілка, Спілка дизайнерів України, Український фонд культури, Національна ліга українських композиторів.

2. Недержавні інституції, що спеціалізуються у сфері інтелектуальної власності:

- Всеукраїнська асоціація патентних повірених;
- Коаліція з питань захисту прав інтелектуальної власності;
- Українська група Міжнародної асоціації з охорони промислової власності;
- Міжнародний центр правових проблем інтелектуальної власності (м. Київ);
- Антипіратський союз України;
- Українська юридична група;
- Авторсько-правове товариство.

Створено громадську організацію Всеукраїнське агентство авторів.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ ЗАНЯТТЯ

1. На які групи умовно можна поділити законодавство України, яке містить норми щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності?
2. На чому базується законодавство України з питань інтелектуальної власності?
3. Які закони належать до спеціального законодавства у сфері

охорони інтелектуальної власності?

4. Що Ви розумієте під терміном „право інтелектуальної власності”?
5. Ви розумієте під терміном „право промислової власності”?
6. Яка система органів інтелектуальної власності в Україні?
7. Що належить до об'єктів інтелектуальної власності?
8. Яка існує система органів управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні?
9. Як виникло та розвивалось поняття інтелектуальної власності?

Практичне заняття 2

АВТОРСЬКЕ І СУМІЖНІ ПРАВА ТА ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Метою виконання даної практичної роботи є отримання знань з авторських і суміжних прав та права промислової власності системи інтелектуальної власності в Україні.

Для досягнення головної мети необхідно оволодіти:

- поняттями авторського права та суміжних прав і права промислової власності;
- навиками класифікації об'єктів промислової власності, а також авторського права та суміжних прав;
- поняттями майнових та немайнових прав суб'єктів творчого процесу;
- специфікою суміжних прав.

2.1 Поняття авторського права та суміжних прав

Духовна творчість народу є показником його мудрості, культури і моралі. Значення духовної творчості безперервно зростає. Саме наука, література і мистецтво як результат духовної творчості формують світогляд народу, збагачують його культуру визначають моральні засади суспільства.

Основними напрямками духовної творчості народу є наукова діяльність, література і мистецтво. Об'єктивні результати цих видів творчої діяльності людини і є предметом правової охорони. Звичайно, зазначені види діяльності не є вичерпними. Вони перебувають у постійному розвитку: народжуються нові форми, прийоми, виникають нові способи об'єктивного вираження духовного багатства людини.

У зв'язку зі створенням творів науки, літератури і мистецтва виникають певні суспільні відносини, пов'язані з їх використанням. Ці відносини потребують правового регулювання, яке бере на себе авторське право. **В об'єктивному розумінні – це сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають унаслідок створення та використання творів науки, літератури, мистецтва.**

У суб'єктивному розумінні авторське право є сукупністю прав, які належать автору або його правонаступникам у зв'язку зі створенням і використанням творів науки, літератури, мистецтва.

Завдання авторського права – створити найсприятливіші правові умови для творчої діяльності, забезпечити доступність результатів цієї діяльності всьому суспільству. Його основним принципом є поєднання інтересів

автора та інтересів усього суспільства. Авторське право проголошує та забезпечує широкий захист особистих немайнових і майнових прав авторів.

2.2 Об'єкти авторського права та суміжних прав

Об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме:

1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);

2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;

3) комп'ютерні програми;

4) бази даних;

5) музичні твори з текстом і без тексту;

6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;

7) аудіовізуальні твори;

8) твори образотворчого мистецтва;

9) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;

10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;

11) твори вжиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарництва, з художнього скла, ювелірні вироби тощо, якщо вони не охороняються законами України про правову охорону об'єктів промислової власності;

12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;

13) сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;

14) похідні твори – переклади, обробки, анотації, реферати, резюме, інсценізації, музичні аранжування та інші переробки творів науки, літератури і мистецтва та обробки фольклору – незалежно від того, чи є об'єктами авторського права твори, на основі яких створені похідні твори;

15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, які входять до них як складові частини;

16) тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;

17) інші твори.

Об'єкти, що не охороняються:

а) повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;

б) твори народної творчості (фольклор);

в) видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони,

укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади;

г) державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних сил України та інших військових формувань; символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій;

д) грошові знаки;

е) розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і на які поширюється право *sui-generis* (своєрідне право, право особливого роду).

2.3 Суб'єкти авторських відносин

Первинним суб'єктом авторського права є автор твору. Право на твір належить його справжньому автору – тому, хто написав книгу, картину, створив музику, виліпив скульптуру.

Автором наукового, літературного або мистецького твору може бути громадянин України, іноземець або особа без громадянства. Але поняття "автор твору" і поняття "суб'єкт авторського права" не тотожні як за змістом, так і за значенням. Автором твору завжди буде його творець тобто фізична особа.

Авторське право автора прийнято називати первісним, авторське право правонаступників – похідним. На твори, вперше випущені у світ на території України або які не випущені, але знаходяться на території України в будь-якій об'єктивній формі, авторське право визнається за авторами, їхніми спадкоємцями та іншими правонаступниками незалежно від громадянства (ст.8 Закону України "Про авторське право і суміжні права"). Закон визнає авторське право за авторами та їхніми правонаступниками також на твори, які хоч і вперше випущені у світ або перебувають у будь-якій об'єктивній формі на території іноземної держави, але їхніми авторами є громадяни України або автори мають постійне місце проживання на території України (ст.8 Закону).

Дія Закону поширюється також на авторів, твори яких вперше опубліковані в іншій країні, але протягом 30 днів після цього опубліковані в Україні незалежно від громадянства та постійного місця проживання автора. За іншими особами авторське право на твори, які вперше випущені у світ або перебувають у будь-якій об'єктивній формі на території іноземної держави, визнається відповідно до міжнародних договорів або угод, в яких бере участь Україна.

Авторське право за іноземними правонаступниками вітчизняних авторів може бути визнане на території України у випадках передачі їм цього права у порядку, передбаченому законодавчими та іншими нормативними актами.

Порядок передачі українським автором права на використання його твору на території іноземної держави також встановлюється законодавством України і може бути здійсненим через Державне агентство України з авторських і суміжних прав.

У більшості випадків твори науки, літератури, мистецтва створюються однією особою, але іноді двома або кількома, тобто спільною творчою працею кількох співавторів. Якщо два або кілька авторів спільною працею створюють твір, відносини між ними називаються співавторством (ст. 12 Закону).

Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить співавторам спільно, незалежно від того, становить такий твір одне нерозривне ціле чи складається з частин, кожна з яких може мати ще й самостійне значення. Частина твору, створеного у співавторстві, визнається такою, що має самостійне значення, якщо вона може бути використана незалежно від інших частин твору. Кожен із співавторів зберігає своє авторське право на створену ним частину твору, яка має самостійне значення.

Цивільно-правова теорія виробила два види співавторства:

- коли неможливо виділити працю кожного співавтора – нероздільне співавторство;

- коли складові частини чітко визначені та відомо, хто із співавторів написав ту чи іншу частину – роздільне співавторство.

Суб'єктом авторського права може бути автор твору, а також інші фізичні та юридичні особи, для яких авторське право може виникати в силу закону, договору або спадкування. Так, відповідно до Закону суб'єктами авторського права можуть бути інші фізичні та юридичні особи. Зокрема, авторське право на збірники та інші складові твори належить їх упорядникам. Вони мають авторське право на здійснений ними добір і розташування матеріалів, що є результатом творчої праці (упорядкування). Проте упорядники зобов'язані суворо дотримуватись прав авторів кожного із творів, включених до складового (складеного) твору. У свою чергу, автори творів, включених до складового (складеного) твору, мають право використовувати свої твори незалежно від складового (складеного) твору, якщо інше не передбачено договором.

Автори похідних творів мають самостійне авторське право на здійснений переклад, переробку, аранжування або будь-яку іншу зміну. Переклад, аранжування або переробка твору не повинні завдавати шкоди авторським правам автора твору, що зазнав перекладу, аранжування чи іншої переробки. Переклади чи переробки творів можуть здійснюватись кількома різними особами.

Авторське право може перейти від автора до інших осіб – правонаступників. Так, за ст. 25 Закону авторське право померлого автора переходить до його спадкоємців. Але в усіх випадках за автором зберігаються його особисті немайнові права.

Відповідно до Закону авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті. Але з цього загального правила встановлено винятки:

1) строк охорони творів, створених співавторами, діє протягом усього життя і 70 років після смерті останнього співавтора;

2) строк охорони творів помертньо реабілітованих авторів діє протягом 70 років після їх реабілітації;

3) строк охорони твору, який уперше було опубліковано після смерті автора, але в межах 30 років після смерті, діє протягом 70 років від дати опублікування твору;

4) для творів, які були обнародовані анонімно або під псевдонімом, авторське право діє протягом 70 років від дати обнародування твору.

Право авторства, право на ім'я і право протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, що може завдати шкоди честі та репутації автора, охороняються безстроково.

Твори, на які термін авторського права скінчився, або які ніколи ним не охоронялися на території України, вважаються суспільним надбанням.

Твори, які стали суспільним надбанням, можуть вільно використовуватися будь-якою особою без виплати авторської винагороди.

2.4 Особисті немайнові права авторів

Авторське право виникає з моменту створення твору.

Автору відповідно до Закону належать особисті немайнові і майнові права, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням будь-якого твору науки, літератури або мистецтва. Для виникнення та здійснення авторських прав не вимагається виконання будь-яких формальностей. Особа, яка має авторське право, для сповіщення про свої права може використати знак охорони авторського права, який розміщується на кожному примірнику твору і складається з латинської літери С у колі – ©, імені (найменування) особи, яка має авторське право, і року першої публікації твору.

Особа, яка має авторське право або будь-яку виключну правочинність на твір, може їх зареєструвати в офіційних державних реєстрах протягом строку охорони авторського права.

Державну реєстрацію здійснює Державне агентство України з авторських і суміжних прав у встановленому порядку.

Факт державної реєстрації прав автора засвідчується свідоцтвом.

Особисті немайнові права автора – це право на:

- авторство;
- авторське ім'я;
- недоторканність твору;
- обнародування твору.

Зазначення імені автора під час використання твору обов'язкове в усіх випадках за одним винятком: якщо твір образотворчого мистецтва або фотографічний твір використовується у промисловості. У цьому випадку ім'я автора не згадується з суто технічних причин. Право автора на ім'я дає можливість випустити свій твір під власним іменем, умовним (псевдонімом) або взагалі без зазначення імені (анонімно) (ст. 13 Закону). У більшості випадків автор публікує свої твори під власним іменем, тобто вказує своє прізвище та ініціали.

Право на вибір способу зазначення імені, а також на розкриття псевдоніма або аноніма є особистим правом автора. Лише у випадку, коли автор у своєму

творі порушив чийсь права (наприклад, образив когось), на вимогу слідчих органів або суду видавництво, редакція газети чи театр, яким відоме справжнє ім'я автора, можуть розкрити його псевдонім чи анонім.

2.5 Майнові права автора та іншої особи, що має авторське право

Право на авторську винагороду – це основне майнове право автора чи іншої особи, що має авторське право. Підставою для винагороди є факт використання твору будь-яким чином.

Передусім автору чи іншій особі, що має авторське право належить виключне право на використання твору в будь-якій формі і будь-яким чином (ст.14 Закону). Закон містить визначення поняття „виключне право” – право, коли жодна особа, крім тієї, якій належить авторське право або суміжні права, не може використовувати твір, не маючи на те відповідного дозволу (ліцензії, за винятком випадків, передбачених Законом). Отже, крім суб'єкта авторського права ніхто і в і будь-яким чином використати твір не має права.

Закон надає автору чи іншій особі, що має авторське право, виключне право дозволяти або забороняти:

1. Відтворення творів, тобто виготовлення одного або більше примірників твору або фонограми у будь-якій матеріальній формі, у тому числі у звуко- і відеозапис.

2. Публічне виконання та сповіщення творів.

Публічне виконання – це подання творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та в інший спосіб як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передачі в ефір чи по проводах) у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до кола сім'ї або близьких знайомих. Публічне виконання аудіовізуального твору означає демонстрацію окремих кадрів аудіовізуального твору в їх послідовності.

Публічне сповіщення – така передача в ефір чи по проводах зображень і (або) звуків творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення, коли зазначені зображення чи звуки можуть бути сприйняті особами, що не належать до кола сім'ї чи близьких знайомих.

3. Публічний показ – будь-яка демонстрація оригіналу або примірників творів, виконань, передач організацій мовлення безпосередньо або на екрані за допомогою плівки, слайда, телевізійного кадра тощо

4. Будь-яке повторне публічне сповіщення в ефір чи по проводах вже переданих в ефір творів за умови, що воно здійснюється іншою організацією.

5. Переклад творів. Ніхто без дозволу автора не може перекласти його твір іншою мовою. Автор оригіналу може сам здійснити переклад свого твору іншою мовою (авторський переклад). За наявності авторського перекладу ніхто інший не може перекладати цей самий твір на ту ж саму мову. Від авторського перекладу слід відрізняти авторизовані переклади, тобто переклади, схвалені автором.

6. Переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів.

Переробки творів можуть здійснюватися і різними способами, і в різних формах. Наприклад, на основі одного твору (розповідного) створюється інший – драматичний чи сценарій або навпаки. Такі твори прийнято називати похідними.

Адаптація твору – це пристосування або полегшення твору для сприйняття малопідготовленими читачами або пристосування літературно-художнього тексту для осіб, що починають вивчати іноземну мову.

Аранжування – перекладення музичного твору, написаного для одного музичного інструмента чи складу інструментів (голосів), стосовно іншого інструмента або іншого складу – розширеного чи звуженого.

7. Розповсюдження творів шляхом продажу, відчуження іншим способом або шляхом здачі в найм чи у прокат та іншого передавання до першого продажу примірників твору.

8. Здача в найм оригіналу або примірників аудіовізуальних творів, комп'ютерних програм, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих на фонограмі.

9. Імпорт примірників творів з метою розповсюдження, включаючи примірники, виготовлені з дозволу автора або іншої особи, яка має авторське право.

10. Будь-яке використання творів іншими особами дає автору чи іншій особі, що має авторське право, право вимагати виплати винагороди. Винагорода може здійснюватись у вигляді платежу (одноразова винагорода), у формі відрахувань (відсотків) за кожний проданий примірник чи кожне використання твору або складається із змішаних платежів.

2.6 Суміжні права

Суміжні права безпосередньо пов'язані з авторськими правами, саме тому вони називаються суміжними й охороняються одним законом. Особливістю суміжних прав є те, що вони ґрунтуються на використанні, як правило, чужих авторських прав. Суміжні права впливають із творчої діяльності з реалізації, використання вже обнародованих творів літератури і мистецтва. Наприклад, поет написав слова пісні, композитор написав музику до цієї пісні. Але пісня може бути донесена до слухачів лише певним виконавцем – співаком. Творчість співака є суміжною творчою діяльністю з реалізації самої пісні. Із цієї творчої діяльності випливає право співака на власне виконання пісні, яке одержало назву суміжного права.

Під суміжними правами закон розуміє три групи прав: а) права виконавців; б) права виробників фонограм; в) права організацій мовлення. Це права на оригінальність, майстерність, манеру виконання, на інтерпретацію твору. Це низка прав виробників фонограм і прав організацій мовлення на їх програми передач.

Отже, суміжні права можна визначити як права на результати творчої діяльності виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення з

використанням творів літератури і мистецтва, авторські права на які належать іншим особам.

Об'єктами суміжних прав, таким чином, є:

- а) виконання для фіксації, відтворення та розповсюдження за допомогою технічних засобів;
- б) записи виконання та інші записи за допомогою технічних засобів (фонограми, відеограми);
- в) програми (передачі) організації мовлення.

Зазначені результати творчої діяльності можуть одержати правову охорону лише за певних умов, визначених законом. Права виконавців охороняються, якщо виконання:

- 1) вперше мало місце на території України;
- 2) зафіксоване на фонограмі, що охороняється відповідно до закону;
- 3) не зафіксоване на фонограмі, включено у передачу організації мовлення, що охороняється відповідно до Закону.

Права виробників фонограм охороняються, якщо:

- 1) виробник є громадянином України або юридичною особою з офіційним місцезнаходженням на території України;
- 2) фонограму вперше опубліковано на території України або опубліковано на території України протягом 30 днів від дня публікації в іншій державі;
- 3) перша фіксація фонограми мала місце в Україні. Права організацій мовлення охороняються, якщо вони мають офіційне місцезнаходження на території України і здійснюють передачі з передавачів, розташованих на території України.

2.7 Міжнародне співробітництво у сфері охорони інтелектуальної власності

Національне законодавство про охорону права інтелектуальної власності будь-якої країни має чинність лише в межах тієї держави, яка його прийняла. За межами цієї держави правова охорона результатом інтелектуальної діяльності не надається. Там виникає можливість використовувати зазначені результати без дозволу їх власника і без виплати належної винагороди. Такий стан не міг задовольнити суб'єктів прав інтелектуальної власності. Тому вже з кінця XVIII століття починають укладатися міжнародні угоди, якими передбачається охорона прав на результати творчої діяльності, і за межами країни їх виникнення. Такі угоди хоча і не завжди досягали поставленої мети, проте виявилися в ряді напрямів досить ефективними, доцільними і виправданими. Тому їх розвиток і удосконалення тривають. Так склалася міжнародна система охорони інтелектуальної власності.

На сьогодні найбільш авторитетною організацією є Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). Фактично вона була започаткована ще в 1883–1886 рр., коли були прийняті відповідно Паризька конвенція про охорону промислової власності та Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів.

14 липня 1967 р. у Стокгольмі було підписано конвенцію, якою утворювалася Всесвітня організація інтелектуальної власності. Вона набрала чинності в 1970 р.

У грудні 1974 р. ВОІВ набула статусу спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй.

Конвенція поставила перед ВОІВ такі завдання:

- сприяти охороні інтелектуальної власності в усьому світі шляхом співробітництва між державами і, у конкретних випадках, у взаємодії з будь-якою іншою міжнародною організацією;
- забезпечувати адміністративне співробітництво між створеними союзами в галузі охорони інтелектуальної власності.

Сприяючи охороні інтелектуальної власності в усьому світі, ВОІВ заохочує укладання нових міжнародних договорів і удосконалення національних законодавств, важливою ділянкою її діяльності є надання технічної допомога країнам, що розвиваються. В обов'язки ВОІВ входить збирання та розповсюдження інформації, організація роботи відповідних служб, які займаються забезпеченням охорони винаходів, знаків і промислових зразків, якщо таку охорону бажають одержати одночасно в кількох країнах, сприяння розвитку інших видів адміністративного співробітництва між державами-членами.

У сфері адміністративного співробітництва ВОІВ централізує адміністративне управління союзами в Міжнародному бюро в Женеві, яке є секретаріатом ВОІВ, а також здійснює контроль за таким управлінням через свої органи.

Будь-яка держава може стати членом ВОІВ за таких умов:

- держава є членом Паризького або Бернського союзу;
- держава є членом ООН або будь-якої спеціалізованої установи, пов'язаної з ООН;
- держави – члени Міжнародного агентства з атомної енергії або такі, що є стороною Міжнародного Суду, чи запрошені Генеральною Асамблеєю ВОІВ стати учасником Конвенції.

Членство ВОІВ оформляється здачею на охорону ратифікаційної грамоти або акта про приєднання Генеральному директору ВОІВ у Женеві. Держави, які є членами Паризького або Бернського союзів, можуть стати членами ВОІВ лише у тому випадку, коли вони уже пов'язані, принаймні, адміністративними положеннями Стокгольмського акта (1967 р.) Паризької конвенції або Паризького акта (1971 р.) Бернської конвенції. Вони можуть стати членами ВОІВ шляхом одночасної ратифікації або приєднання до адміністративних положень одного із них.

2.8 Міжнародна охорона промислової власності

У сучасних умовах основу економіки складає промислова власність, яка є результатом науково-технічної діяльності. На сьогодні ні в кого не викликає сумніву, що там, де вищий рівень науково-технічної діяльності, там вищий рівень виробництва, там економіка країни потужніша. Ці чинники зумовлюють необхідність удосконалення правової охорони об'єктів промислової власності

не лише на національному рівні, а й на міжнародному, оскільки ці об'єкти стали досить цінним товаром і на міжнародному ринку. Попит на цей товар постійно зростає, адже він зумовлюється інтенсивним розвитком промисловості й економіки в цілому.

Проблеми правової охорони промислової власності в кінці XIX ст. настільки загострилися, що змусили економічно розвинені країни Європи шукати нові і більш ефективні засоби міжнародно-правової охорони промислової власності.

На сьогодні основним міжнародно-правовим документом, який визначає засади всіх інших міжнародно-правових документів, що стосуються охорони промислової власності є Паризька конвенція. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. фактично була першим міжнародно-правовим документом. Зазначена Конвенція переглядалася багато разів, останній раз у Женеві в лютому – березні 1984 р. Станом на 1995 р. учасниками Паризької конвенції були 131 держава, у тому числі й Україна.

Об'єктами охорони Паризька конвенція проголосила об'єкти промислової власності в самому широкому значенні – це винаходи, корисні моделі, товарні марки і промислові зразки, комерційні найменування, географічні зазначення і найменування місць походження товарів.

2.9 Поняття промислової власності

До промислової власності належать результати науково-технічної діяльності. За Паризькою конвенцією про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р., до якої приєдналась Україна, до об'єктів промислової власності належать винаходи, корисні моделі, промислові зразки, фабричні і товарні знаки, знаки обслуговування, фірмове найменування і вказівки про місце походження або найменування місця походження, а також запобігання недобросовісній конкуренції.

У цьому переліку не йдеться про раціоналізаторські пропозиції, секрети виробництва (ноу-хау), селекційні досягнення тощо. Проте в п. 3 ст. 1 цієї Конвенції уточнюється, що об'єктами промислової власності можуть бути усі продукти як вироблені, так і природного походження.

Відповідно до чинного законодавства України про промислову власність до цієї групи об'єктів інтелектуальної власності належать: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, нерозкрита інформація, у тому числі секрети виробництва (ноу-хау), селекційні досягнення, раціоналізаторські пропозиції, товарні знаки, знаки обслуговування, торгові назви і позначення, припинення недобросовісної конкуренції.

Отже, промислову власність можна визначити як результати науково-технічної творчості, які можуть бути використані для потреб суспільства в будь-якій доцільній діяльності людей. Промислова власність – один із видів інтелектуальної власності, її складова частина.

Україна поставила собі за мету оновити суспільство, перебудувати господарський механізм і, врешті-решт, істотно поліпшити добробут народу. У розв'язанні цих завдань велике значення має використання потужного науково-технічного потенціалу країни, зокрема такого

невичерпного джерела, як технічна творчість, і вищого її рівня – винахідництва. Винахідництво – це одна з об'єктивно необхідних стадій у процесі перетворення науки на безпосередньо продуктивну силу.

Якщо Міжнародним договором, в якому бере участь Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України про промислову власність, то застосовуються правила міжнародного договору.

Отже, на підставі наведеного можна визначити, що **в об'єктивному розумінні право промислової власності – це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що складаються у процесі створення, оформлення та використання результатів науково-технічної творчості.**

У суб'єктивному значенні право промислової власності – це право, яким наділяється відповідно до законодавства автор будь-якого результату науково-технічної діяльності.

Отже, об'єктом права промислової власності може бути будь-який результат науково-технічної діяльності незалежно від того, чи відповідає цей результат встановленим вимогам. Наприклад, винахідник подав пропозицію до ДДІВ України. Пропозиція вирізняється високою ефективністю, але її новизна втрачена. Пропозиція ознакам винаходу не відповідає і тому таким не може бути визнана. Але, незважаючи на це, пропозиція не перестала бути об'єктом права власності її автора-винахідника. Інша справа, що держава не зможе забезпечити надійну правову охорону цієї пропозиції. Вона може одержати захист лише як раціоналізаторська пропозиція.

2.10 Об'єкти промислової власності

Основними об'єктами промислової власності, як уже зазначалось, є результати винахідництва та промислові зразки. Винахідництво – один із найбільш поширених і масових видів творчості, який практично доступний кожному. Інша справа, що здатність до винахідництва в одних більша, а інших – менша. Країни з високорозвинутою економікою відзначаються високою винахідницькою активністю. Насамперед, це стосується досить досконалої системи правового регулювання відносин у сфері науково-технічної творчості. Саме тому винахідництву, в тому числі правовому регулюванню відносин, які складаються у сфері створення та використання винаходів, в усіх країнах приділяють значну увагу. У нашій державі винахідницька діяльність регулюється Законом України „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, творча діяльність у створенні і використанні промислових зразків – Законом України „Про охорону прав на промислові зразки”.

При цьому варто зробити таке застереження. Зазначені закони регулюють не творчу діяльність із створення винаходів, корисних моделей і промислових зразків, а суспільні відносини, які складаються в процесі створення, виявлення, оформлення, використання а охорони результатів науково-технічної творчості. Слід пам'ятати, що сама творчість будь-якому регулюванню не підлягає, але право може створювати сприятливі умови для

успішної творчості, або навпаки – несприятливі, за яких винахідництво буде розвиватись мляво або взагалі не буде розвиватись. Щоправда, винахідництво – така властивість людини, без якої вона існувати не може. Винахідництво розвивається за будь-яких умов, але, зрозуміло, за сприятливих – краще, за несприятливих – гірше.

Якою мірою вплине на цей процес законодавство України про промислову власність, покаже практика його застосування.

Чинне законодавство встановило вимоги, яким мають відповідати винахід, корисна модель і промисловий зразок. На підставі цих вимог можна дати визначення цих об'єктів.

Винахід (корисна модель) – це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології.

Об'єктом винаходу (корисної моделі) може бути:

- продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослин і тварин тощо);

- процес (спосіб), а також нове застосування відомого продукту чи процесу.

Пристрій – це машини, механізми, прилади, деталі, вузли або сукупність взаємопов'язаних деталей та вузлів.

Речовина – це штучно створена сукупність взаємозв'язаних інгредієнтів, індивідуальні хімічні сполуки, об'єкти генетичної інженерії, композиції та продукти ядерного перетворення.

Штам – це спадково однорідні культури мікроорганізмів, що продукують корисні речовини або використовуються безпосередньо.

Спосіб – це процес виконання дій над матеріальним об'єктом (об'єктами) за допомогою матеріальних об'єктів.

Промисловий зразок – це нове конструктивне вирішення виробу, що визначає його зовнішній вигляд, придатне для відтворення промисловим способом, тобто це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

Суспільні відносини, що складаються у процесі створення та використання промислового зразка, регулюються Законом України „Про охорону прав на промислові зразки” від 15 грудня 1993 р. Відповідно до цього Закону об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб.

Правова охорона надається промислового зразку, що не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоздатності.

2.11 Суб'єкти права на винаходи, корисні моделі та промислові зразки

Автором результату творчої праці можуть бути громадяни України, будь-якої іншої держави або особи без громадянства, тобто це завжди буде фізична особа.

Громадяни можуть бути авторами винаходу, корисної моделі чи промислового зразка незалежно від віку.

Поняття „суб'єкти права на винахід, корисну модель чи промисловий зразок” стосується як автора результату, так і його правонаступників – будь-яких фізичних і юридичних осіб, яким автор передав своє суб'єктивне майнове право на результати творчої праці. Такими правонаступниками можуть бути спадкоємці або інші особи.

Суб'єктами зазначених прав можуть бути будь-які фізичні чи юридичні особи, до яких суб'єктивне право авторів переходить за договором або за заповітом. Держава може стати суб'єктом зазначених прав у чітко визначених законом випадках. Так, винаходи, корисні моделі чи промислові зразки, строк охорони прав на які минув, стають надбанням суспільства.

Проте треба мати на увазі, що під час переходу суб'єктивних прав автора до інших осіб в усіх випадках за автором залишаються його особисті немайнові права.

Досить часто винахід, корисна модель чи промисловий зразок можуть бути створені не одним автором, а спільною творчою працею кількох співавторів. У такому разі складаються відносини, які називають співавторством. Але співавторство має місце лише тоді, коли воно набуває творчого характеру. Надання технічної допомоги автору іншими особами не є співавторством (наприклад, консультації, здійснення розрахунків, виготовлення моделей, креслярські роботи). За законодавством про промислову власність відносини між співавторами визначаються угодою між ними. Склад співавторів може бути змінений Установою на підставі поданої співавторами заяви.

Нове законодавство про інтелектуальну власність істотно підняло роль ще одного суб'єкта права на результат творчої праці. Йдеться про роботодавця, з яким автор знаходиться в трудових відносинах за договором найму. Закони про винаходи, корисні моделі та промислові зразки містять норми, відповідно до яких право на одержання патенту має роботодавець, якщо винахід, корисну модель чи промисловий зразок створено у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи доручення роботодавця за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачено інше. Роботодавець має укласти письмовий договір з автором і за його умовами видати винагороду автору відповідно до економічної цінності винаходу, корисної моделі чи промислового зразка та іншої вигоди, одержаної роботодавцем від використання зазначених об'єктів промислової власності. У свою чергу винахідник або автор корисної моделі чи промислового зразка має подати роботодавцеві письмове повідомлення про досягнутий ним результат творчої праці з описом, що розкриває суть винаходу, корисної моделі чи промислового зразка настільки повно і зрозуміло, що робить можливим його використання. При цьому треба мати на увазі, що інколи сам автор результату не в змозі скласти докладного і всебічного опису винаходу, корисної моделі чи промислового зразка. У такому випадку він змушений вдатися до допомоги самого роботодавця.

Проте, якщо роботодавець протягом чотирьох місяців від дати одержання такого повідомлення не подасть заявки до Установи, то право на одержання заявки переходить до винахідника чи автора промислового зразка. Із цієї норми випливає висновок, що в разі створення винаходу, корисної моделі чи промислового зразка у зв'язку з виконанням службового обов'язку чи доручення роботодавця право на одержання патенту має роботодавець, і лише коли він цим правом не скористається, воно переходить до винахідника чи автора промислового зразка.

Право власності на винаходи, корисні моделі і промислові зразки у переважній більшості випадків належить саме роботодавцеві, оскільки за статистикою минулих років близько 90 відсотків авторів працюють за наймом.

Як уже зазначалось, суб'єктом права на винаходи, корисні моделі може бути Фонд винаходів України. Це юридична особа, яка має право користуватись і розпоряджатися переданими йому об'єктами на власний розсуд на комерційних засадах.

2.12. Спільне та різне в цивільно-правовому регулюванні авторських і патентних відносин

Відзначимо спільні ознаки в цивільно-правовому регулюванні авторських і патентних відносин.

1. Спільною суттєвою ознакою цих двох правових інститутів є те, що об'єктами авторських і патентних прав є саме результати творчої діяльності людини. Їхня характерна риса й особливість – регулювання відносин, які складаються у зв'язку з творчою діяльністю людей. Ніяка інша діяльність, що не має творчого характеру, не може бути предметом регулювання цих інститутів. Тому і в авторському, і в патентному законодавстві акцентується, що творцем може бути лише людина. Але суб'єктами авторських і патентних відносин (прав і обов'язків) можуть бути як громадяни, так і юридичні особи. Суб'єктом авторських прав може бути, наприклад, кіностудія, телестудія, видавництво та інші юридичні особи. Суб'єктом патентних прав можуть бути роботодавці, підприємства будь-яких форм власності та інші юридичні особи. Творчий характер діяльності означає що надання будь-якої технічної допомоги автору чи винахіднику – консультації, розрахунки, креслення, оформлення заявок – не має творчого характеру і не підпадає під поняття творчість, а такого роду допомога не може вважатися творчим співавторством.

2. Другою спільною ознакою цих двох видів творчої діяльності є те, що вони мають завершитися певним результатом, втіленим у певну матеріальну форму або зафіксованим у певному матеріальному носії. Якщо ж творчий пошук не завершився певним результатом, то немає об'єкта правової охорони – нічого охороняти.

При цьому результати науково-технічної творчості мають бути реалізовані не просто у певній матеріальній формі (креслення, зразок, опис тощо), а й в установленому порядку визнані відповідним державним

органом саме тим результатом, на досягнення якого було спрямовано творчий пошук.

3. Третя спільність, яка поєднує зазначені правові інститути, полягає в тому, що простір дії авторських і патентних прав – це територія України. Тобто авторські і патентні права діють лише в межах України. Отже, патент, виданий Установою, має силу лише в межах України. Для того, щоб захистити патентні права українського винахідника в іншій державі, наприклад у Франції, необхідно його винахід запатентувати ще раз – у Франції. Те ж саме стосується й авторських прав. Закон України „Про авторське право і суміжні права” проголошує, що за громадянами України авторське право визнається і в тих випадках, коли їх твори вперше випущені в світ або знаходяться в будь-якій об'єктивній формі на території іноземної держави. Проте цю норму не слід розуміти так, що авторські права громадянина України захищаються в тій країні, де твір уперше випущено у світ; або знаходиться в будь-якій об'єктивній формі.

Питання про захист авторських прав громадян України на території іноземних держав постає і сьогодні. Зазначені права захищаються на території інших держав лише на основі двосторонніх договорів або міжнародних конвенцій. Поза зазначеними договорами і конвенціями твори громадян України можуть використовуватися на території іноземних держав без спеціального на це дозволу і без виплати авторської винагороди.

4. Четвертою спільністю в правовому регулюванні відносин, що пов'язані з творчою діяльністю, є однакова дієздатність суб'єктів творчого процесу. Тобто творцями будь-яких результатів творчої діяльності можуть бути як повнолітні громадяни, так і неповнолітні. Відповідно до Цивільного кодексу повна дієздатність громадян України настає по досягненні ними 18-ти років. Проте для створення будь-якого твору літератури, мистецтва, винаходу тощо цього віку не вимагається. А мають право на авторство, на ім'я, на винагороду за використання їх творів чи об'єктів промислової власності та інші права і пільги.

5. П'яту спільність у регулюванні зазначених відносин складає право авторства і право на ім'я. Воно виникає як у автора будь-якого твору літератури, науки і мистецтва, так і у автора винаходу чи будь-якого іншого об'єкта промислової власності незалежно від віку. Кожен творець будь-якого результату творчої діяльності має право вважати себе автором свого винаходу чи іншого твору і вимагати цього від інших. Кожен з них має право випускати твір у світ під власним іменем або під псевдонімом чи анонімно. Творець об'єкта промислової власності має право просити, щоб його витвору було присвоєно його ім'я або певна спеціальна назва.

6. Спільною ознакою для всіх авторів результату творчої діяльності є право на винагороду і підстави її виплати. Такою підставою відповідно до чинного законодавства є лише факт використання цього результату.

Проте розрізняються між собою способи та методи обчислення винагороди за використання творів літератури, науки і мистецтва та об'єктів промислової власності. Кожний вид творчості має свої особливості у

визначенні розміру винагороди за використання її результатів. Але у всіх випадках право на винагороду виникає на підставі використання результату творчої діяльності за договором.

7. Спільним є те, що суб'єктом авторських і патентних прав може стати у випадках, визначених законодавством, держава. Так, за спливом строку дії авторського права твір стає надбанням суспільства. Винахідник може передати виключне право на використання винаходу державі.

Незважаючи на багато спільного в цивільно-правовому регулюванні відносин, пов'язаних із творчою діяльністю, між ними існує також чимало істотних відмінностей.

1. Істотною відмінністю є, передусім, різні об'єкти цих відносин. Об'єктом авторських відносин є продукти творчої діяльності гуманітарної сфери або духовної діяльності. Зокрема, це – твори літератури, науки, мистецтва тощо. У свою чергу, ці види творчої діяльності поділяються на підвиди. Наприклад, науково-дослідна діяльність може завершитися різними підвидами своїх результатів – статтею, монографією, дисертацією, брошурою тощо. Мистецтво, як вид творчої діяльності, в свою чергу, об'єднує цілий комплекс окремих підвидів цієї творчості – музику, скульптуру, пластика, художню літературу, виконавську майстерність артистів, диригентів тощо.

Другу групу об'єктів зазначених цивільно-правових відносин складають об'єкти, які ми називаємо об'єктами промислової власності. Ці відносини регулюються патентним законодавством і стосуються сфери науково-технічної творчості. Але слід зазначити, що науково-технічна інформація як результат науково-технічної творчості є об'єктом права власності, проте на неї не видаються правоохоронні документи. Патентне законодавство охоплює відносини зі створення і використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків, раціоналізаторських пропозицій знаків для товарів і послуг тощо.

2. Друга відмінність об'єктів означених цивільно-правових відносин зумовлена особливостями правової охорони цих об'єктів. Чинне законодавство передбачає для надання правової охорони об'єктам промислової власності їх попередню кваліфікацію як таких і наступну їх державну реєстрацію. Лише після виконання цих процедур заявникам видаються правоохоронні документи у формі патентів або свідоцтв.

Об'єкти, що охороняються авторським правом, для одержання правової охорони не потребують подання спеціальної заявки, проведення експертизи та державної реєстрації. На результати творчої духовної діяльності правоохоронні документи не видаються. Для одержання правової охорони цих об'єктів достатньо надати їм об'єктивної матеріальної форми.

3. Істотною відмінністю цивільно-правової охорони результатів духовної та науково-технічної творчості є різні строки дії авторського і патентного права.

Зазначимо, що право авторства, право на ім'я, право на недоторканість твору не обмежуються будь-яким строком. Автор будь-якого твору науки, літератури і мистецтва чи об'єкта промислової власності залишається автором, незалежно від того, коли створено твір чи будь-який інший результат науково-технічної творчості. Право авторства охороняється довічно. Право на ім'я також ніяким строком не обмежено. Воно діє безстроково, як і право авторства. Різниця полягає лише в тому, що за авторським правом автор може випускати свій твір у світ під власним іменем, під псевдонімом або анонімно.

Що стосується об'єктів промислової власності, то автор (винахідник) має право на присвоєння свого імені створеному ним винаходу (корисній моделі), новому сорту рослин тощо.

Інші авторські і патентні права обмежені певним строком дії. Так, Цивільний кодекс України передбачає, що авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, починаючи відлік з 1 січня наступного року після смерті автора.

Строки дії патентних прав для різних об'єктів промислової власності встановлені різні. Патенти на винаходи і нові сорти рослин діють протягом 20 років від дати подання заявки до Установи. Патент на промисловий зразок видається строком на 10 років від дати подання заявки до Установи і може бути подовжений, але не більше ніж на 5 наступних років. Свідоцтво на знак для товарів і послуг діє протягом 10 років від дати подання заявки до Установи, і його дія може бути подовжена на наступні 10 років.

Авторське право, на яке чинне законодавство встановило певні строки його дії, зводиться до права на винагороду за використання твору чи будь-якого іншого об'єкта промислової власності. Автори результатів творчої діяльності мають право на винагороду, якщо зазначені результати будуть використані протягом строку дії авторського права. Письменник чи його спадкоємці мають право на винагороду, якщо твір використовується за життя автора або в межах 70 років після його смерті. Винагорода за використання винаходу чи іншого об'єкта промислової власності виплачується за умови, що використання мало місце в межах строку дії патенту.

Після закінчення строку дії авторського чи патентного права твір чи будь-який інший об'єкт промислової власності може використовуватися будь-ким без згоди автора і без виплати йому авторської винагороди, за винятками, установленими законом.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ ЗАНЯТТЯ

1. Що ви розумієте під поняттям авторського права?
2. Які дії без дозволу автора є неможливими?
3. Що може бути об'єктами авторського права та суміжних прав?
4. Що відноситься до майнових прав автора?
5. Права на які об'єкти відносяться до суміжних прав?
6. Які існують міжнародні органи у сфері охорони інтелектуальної

власності?

7. Які головні міжнародні акти у сфері охорони промислової власності?

8. Що таке винахід?

9. Які об'єкти можуть бути визнані винаходами?

10. Дайте визначення промислового зразка?

11. Хто може бути суб'єктами промислової власності?

Практичне заняття 3

ОХОРОНА ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Метою виконання даної практичної роботи є отримання навичок з оформлення пакетів документів, які потрібні для одержання правової охорони об'єктів інтелектуальної власності.

Для досягнення головної мети необхідно оволодіти методикою складання заявки:

- на винахід;
- на промисловий зразок;
- на географічне зазначення;
- на торговельну марку.

3.1 Необхідність правової охорони об'єктів інтелектуальної власності

Будь-яка власність потребує охорони. Інтелектуальна власність не є винятком. Проте способи правової охорони інтелектуальної власності значно відрізняються від таких для матеріальних об'єктів власності. Навіть якщо до інтелектуальної власності приставити озброєного охоронця, то це не допоможе, тому що працівник підприємства може за його межами, наприклад, розповісти конкуренту про винаходи або про технологічні секрети (ноу-хау). Він може, навіть не виходячи за межі підприємства, передати ці або інші відомості про ОІВ через мережу Інтернет. Тому основним способом охорони прав є видача заявнику (наприклад, автору або роботодавцю) охоронного документа – патенту чи свідоцтва на об'єкт права інтелектуальної власності.

Суть правової охорони ОІВ полягає у тому, що автор (розробник) отримує від держави виключні права на ОІВ, як правило, на визначений термін. Обсяг цих прав регламентується охоронним документом, що видається власнику прав на ОІВ. Власник, отримавши охоронний документ, відчуває себе впевнено, тому що його права охороняються законом, тобто державою. Тепер він може розкрити зміст свого ОІВ для всіх, щоб вони мали змогу використовувати його на законних умовах, тобто виключно за дозволом власника прав з обов'язковим відрахуванням йому винагороди за такий дозвіл.

Якби не було правової охорони, то власник замість додаткового прибутку від використання ОІВ мав би лише збитки. Справа в тому, що на розроблення ОІВ, супровід набуття прав на ОІВ і підтримання їх у силі необхідні витрати. Ще більші витрати необхідні для впровадження продукції, в якій використовується ОІВ, наприклад, винахід на виробництво. І лише після того як ця продукція буде вироблена і продана, повернуться кошти, що були витрачені на попередніх етапах. Тепер уявімо собі таку картину.

Недобросовісний конкурент „перехопив” ідею на стадії, коли вона вже готова до промислового використання. Він не витрачав коштів на етапах створення, набуття прав на ОІВ та впровадження у виробництво. Тому його продукція буде дешевшою і, як наслідок, більш конкурентоспроможною.

Мета правової охорони – створити правовий механізм законного запобігання можливості актів "паразитів", тобто безоплатного використання прав на ОІВ третіми особами з комерційною метою.

3.2 Набуття прав на винаходи та корисні моделі.

Заявка на видачу патенту – це сукупність документів, що подаються у Держпатент України з метою отримання патенту.

Юридичні вимоги до заявки на видачу патенту стосуються чотирьох аспектів.

По-перше, існують вимоги щодо змісту документів заявки. Під змістом розуміється та інформація, яка повинна бути наведена в цих документах.

По-друге, є вимоги щодо „фізичної” сторони заявки. Це стосується питання про те, як слід подати зміст заявки, наприклад, якими повинні бути формат і структура документа заявки і як розміщуються текст і креслення.

По-третє, передбачено вимоги спеціально для випадку, коли заявляється пріоритет більш ранньої заявки на той самий винахід. Це той випадок, коли заявник, наприклад, просить взяти до уваги, що він вже подав заявку на видачу патенту на той же самий винахід в іншій країні, так що дата подання більш ранньої заявки визначає дату пріоритету заявки в даній охороні.

Нарешті, існує вимога, згідно з якою заявник повинен сплатити збір за подання заявки. Ця вимога прямо не пов'язана зі змістом заявки і формою її подання, але виконання її все ж таки є обов'язковою умовою початку діловодства за заявкою. Без сплати заявочного збору заявка не розглядається.

У законі вказано, що заявка повинна містити такі чотири документи: **заяву** про видачу патенту, **опис винаходу**, **формулу винаходу** і **реферат**. П'ятий документ – **креслення**, потрібні, якщо на них є посилання в описі винаходу.

Заява – це прохання про видачу патенту на винахід. Заява містить два види відомостей: перший – стосується самого винаходу, другий – стосується осіб, зазначених у заявці на винахід, а саме: заявника, винахідника (коли заявник і винахідник не одна і та ж особа) і представника заявника.

До відомостей, що включаються в заяву, належить і назва винаходу. Назва може дати лише приблизне уявлення про винахід, вона не може повністю охарактеризувати його – на це зорієнтовані опис і формула винаходу. Відомості, що стосуються заявника, слугують для того, щоб встановити, хто вимагає патент.

Опис винаходу чітко і в повному обсязі розкриває суть винаходу. Завдання опису полягає в тому, щоб, по-перше, викласти сутність винаходу, по-друге, дати можливість фахівцеві відтворити даний винахід і, по-третє, показати, яке завдання розв'язує винахід, які переваги рішення, що пропонується, і чим воно відрізняється від уже відомих.

Основні вимоги що до опису винаходу – повністю розкрити його технічну суть; дати точне і чітке уявлення про новизну, винахідницький рівень і

промислову застосовність, про вклад, внесений винаходом у дану галузь технологій або галузь народного господарства. Опис повинен бути надрукований з одного боку білого гладенького паперу (українською мовою) форматом 21 x 29,7 см; інтервал між рядками – від 0,5 до 0,7 см; з лівого боку аркуша необхідно залишати поля завширшки 3...4 см; аркуші повинні бути пронумеровані від першого до останнього. Структура опису повинна суворо дотримуватися. Опис включає такі розділи: назва винаходу в класі МКВ, до якого він належить; галузь техніки, до якої відноситься винахід і переважна сфера використання винаходу; характеристика аналогів винаходу; характеристика прототипу, обраного заявником; критика прототипу; завдання, яке розв'язує винахід; розкриття суті винаходу; перелік креслень (якщо вони необхідні); приклади конкретного виконання винаходу.

Формула винаходу – це складена за встановленими правилами коротка словесна характеристика, що виражає суть винаходу. Характеристика винаходу виражається ознаками об'єкта винаходу (наприклад, вузол, деталь у пристрої, операція, прийом, параметри режиму в способі, інгредієнти або кількісне співвідношення в речовині тощо). У формулу винаходу вводяться лише істотні ознаки. Значення формули винаходу полягає в тому, що вона: а) стисло і чітко виражає суть винаходу; б) визначає межі винаходу, тобто межі прав власника патенту на винахід; в) є засобом відмінності об'єкта винаходу від інших об'єктів або визначення схожості для встановлення факту використання винаходу. Формула винаходу складається або одним пунктом (одноланкова формула), або двома і більше пунктами (багатоланкова формула). Вона повинна складатися з обмежувальної частини і відмітної частини. Для того щоб виконати своє призначення, формула винаходу повинна бути лаконічною, спільнісною, повною і визначеною, вона призначена для визначення сфери охорони. Потрібна висока кваліфікація, щоб скласти формулу винаходу, що гарантує захист прав власника патенту за рахунок якомога ширшого охоплення предмета винаходу. Водночас формула винаходу не повинна бути настільки докладною, щоб включати дані про вже відомі аспекти винаходу або про те, що не може бути використано. Вона також дуже тісно пов'язується з описом винаходу. В описі потрібно дати задовільне обґрунтування винаходу, охарактеризованого у формулі. Формула винаходу не повинна характеризувати винахід ширше, ніж він описаний.

Поки діє правова охорона, що надається патентом на винахід, патентовласник має право перешкодити використанню його винаходу іншими особами. Важливо точно знати, наскільки широким є це останнє право.

Формула винаходу призначена для того, щоб чітко визначити сферу дії виключних прав, передбачених патентом. Це робиться на основі ознак винаходу, що розкриваються в описі. В ідеальному випадку повинно вистачити одного пункту формули винаходу, але оскільки це не може бути досягнуто на практиці, зазвичай складається формула винаходу з ряду пунктів. Цей ряд розпочинається з незалежного пункту формули винаходу, а наступні відображають усі приватні моменти.

Включення до формули винаходу приватних пунктів зумовлено тим, що чим загальнішою вона є за змістом, тим вона вразливіша для критики в плані недостатньої новизни винаходу або його очевидності. Скільки б багато не знав патентний повірений про рівень техніки, відомий до часу складання опису і формули винаходу, він не може знати все в цій сфері. Він може скласти формулу винаходу з широким обсягом прав, використовуючи для цього відому йому інформацію про рівень техніки. Але він повинен також складати залежні і, треба сподіватися, більш сильні пункти формули винаходу, передбачуючи, що під час розгляду заявки або в ході дій, пов'язаних з опротестуванням патенту на винахід чи визнання його недійсним, може бути виявлено рівень техніки, який більш адекватно характеризує стан розв'язання завдання.

Залежні пункти формули винаходу, що йдуть після незалежних, як правило, містять посилання на один або кілька попередніх пунктів. За допомогою незалежного пункту формули винаходу по суті окреслюється широке коло, що показує межі реального здійснення винаходу, призначеного для використання або продажу. Пункти формули винаходу повинні складатися із застосуванням технічних термінів і не повинні містити будь-яких вказівок на комерційні переваги. Наприклад, винахід може бути дешевшим у виготовленні. Це можна пояснити в описі, але не можна згадувати в формулі винаходу.

Формула винаходу згідно з Законом повинна виражати його суть, ґрунтуватися на описі та викладатися в установленому порядку чітко і стисло. Таким чином, формула винаходу, маючи юридичне значення, є не характеристикою конкретного технічного вирішення, а є суттю розв'язання завдання. Суть рішення відображається в формулі винаходу сукупністю його істотних ознак, яка повинна бути необхідною і достатньою для розв'язання поставленого завдання.

Формула винаходу об'єднує як юридичні, так і технічні поняття. Юридичне значення формули винаходу виражається передусім у тому, що в ній визначаються межі прав власника патенту, що забезпечуються державою, формула винаходу є єдиним критерієм для визначення обсягу прав на винахід. У процесі проведення експертизи заявки на винахід формула винаходу аналізується („тлумачиться”) під час встановлення критеріїв патентоспроможності. Тлумачення формули винаходу має місце під час встановлення факту використання винаходу, визначення обсягу прав власника патенту на винахід, при встановленні факту незаконного його використання тощо.

Об'єктом правової охорони в патентному праві є не об'єкт як такий (машина, прилад тощо), а рішення, задум, втілений відповідним чином, іншими словами, матеріальне втілення ідеї (пристрій, речовина, спосіб тощо) повинне мати такі якості, як відтворюваність, промислова застосовність, і приносити конкретну користь у процесі свого використання. Креслення доповнюють опис винаходу. Вони повинні так ілюструвати винахід, тобто виражати на папері ідею винаходу, зафіксовану в пунктах формули винаходу,

щоб, користуючись ними, можна було уявити не лише конструктивні особливості заявленого винаходу, але і його роботу. Усі заявлені в описі форми здійснення винаходу повинні бути за можливістю зображені графічно. В інших випадках креслення не обов'язкові, але все ж таки вони можуть бути корисні для розуміння суті винаходу.

Реферат – скорочений виклад змісту суті винаходу. Він дає змогу зацікавленій особі швидко отримати інформацію про суть винаходу. Стислий виклад легше перекласти на іншу мову, тому він відіграє важливу роль у міжнародному обміні інформацією, що міститься в патентних документах. Стислий виклад суті винаходу починається із вказівки галузі техніки, до якої належить винахід. Він повинен бути складений таким чином, щоб дати можливість зрозуміти завдання, суть його розв'язання за допомогою винаходу і те, як винахід може бути застосований. Якщо винахід стосується галузі хімії, стислий виклад обов'язково містить хімічну формулу, яка найкращим чином характеризує винахід.

3.3 Набуття прав на промисловий зразок.

Промисловий зразок – це нове конструктивне вирішення виробу, що визначає його зовнішній вигляд, придатне для відтворення промисловим способом, тобто це рішення естетичної та декоративної сторони виробу і є результатом творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

Суспільні відносини, що складаються у процесі створення та використання промислового зразка, регулюються Законом України „Про охорону прав на промислові зразки” від 15 грудня 1993 р. Відповідно до цього Закону об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб.

Правова охорона надається промислового зразку, що не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоздатності.

Промисловий зразок відповідає умовам патентоздатності, якщо він новий і промислово придатний.

Право на подання заявки на видачу патенту України на промисловий зразок має будь-яка фізична або юридична особа чи об'єднання осіб.

Для отримання патенту на промисловий зразок необхідно подати заявку, оформлену згідно з вимогами „Правил складання і подання заявки на видачу патенту України на промисловий зразок” (далі – Правила), а також сплатити збір за подання заявки в установлених положенням, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 1994р. № 701 порядку і розмірі.

Український заявник може вести справи з Держпатентом України та ДП „Інститут промислової власності” самостійно або через свого представника за дорученням; іноземний заявник – через представника у

справах інтелектуальної власності, зареєстрованого в Держпатенті України (патентного повіреного).

Заявка повинна містити: заяву на видачу патенту; комплект фотографій із зображенням виробу (його макета, рисунка); опис промислового зразка; креслення, схему.

Заява на видачу патенту подається на бланку, форма якого містить усі необхідні відомості та реквізити.

Адреса іноземних заявників повинна бути зазначена буквами українського алфавіту, згідно з українським правописом (українською транслітерацією) з повнотою і послідовністю, поданими заявниками. Документи оформляються в друкованому вигляді українською мовою і стосовно одного промислового зразка.

Важливим і необхідним реквізитом заявки є опис промислового зразка. Як показує практика, найбільш складним для заявника реквізитом заявки є саме складання опису. Необхідно враховувати, що опис повинен бути викладений чітко і стисло та стосуватися лише художнього рішення зовнішнього вигляду виробу, в якому застосовується зразок. Заявка повинна розкривати суть промислового зразка досить ясно і повно, щоб його зміг здійснити фахівець у зазначеній галузі.

Опис включає такі розділи.

Назва. Назва промислового зразка повинна бути інформативна та характеризувати призначення виробу, функцію виконувану ним.

Якщо заявка подається на варіанти промислового зразка, то його назва дається в однині, а в дужках вказується кількість варіантів.

Якщо заявка подається на промисловий зразок, художньо-конструкторське рішення якого являє собою комплект (набір) виробів, то назва промислового зразка повинна починатися зі слів „комплект”, „набір”.

Призначення і галузь застосування промислового зразка. Цей розділ треба починати словами: „Заявляється зовнішній вигляд промислового зразка...”, після чого наводиться назва, призначення і галузь застосування виробу, а також зазначають переважну галузь його використання.

Опис аналога та порівняння з ним промислового зразка, що заявляється. У цьому розділі дається стислий опис найближчого аналога і відмінності промислового зразка, що заявляється.

Перелік фотографій, креслень, схем. У цьому розділі перераховуються всі подані матеріали з їх нумерацією, наводиться короткий покажчик того, що зображено на кожному з них.

Суть та істотні ознаки виробу, що заявляється. Цей розділ повинен містити опис усіх істотних ознак, які формують зоровий образ виробу і визначають обсяг його правової охорони. Починати розділ слід з переліку позицій елементів, з яких складається виріб, після чого перейти до опису зовнішнього вигляду кожного елемента, тобто зазначити форму, вид ліній або площин, що створюють форму. При цьому розкривають естетичні й ергономічні спроможності форми і конфігурації виробу, а також поєднання

кольорів. Під час опису варіантів промислового зразка зазначають ознаки, що відрізняють один варіант від іншого. Під час опису площинних зразків, зокрема виробів текстильної промисловості (тканини, килими та інші вироби), необхідно розкрити їх структуру, будову, фактуру, декоративні властивості тканин тощо.

Застосовність промислового зразка для використання в промисловості або іншій сфері діяльності. У цьому розділі наводять відомості про технологію і можливості виготовлення виробу в промислових умовах (основні матеріали, види декоративної обробки тощо).

Опис до заявки підписує заявник або уповноважена на це особа. Під час викладення тексту необхідно дотримуватися єдиної термінології. Закон передбачає можливість вимагання протягом шести місяців пріоритету за попередньою заявкою на такий же промисловий зразок, поданою в патентне відомство держави, яка є учасницею Паризької конвенції з охорони промислової власності. Крім того, може вимагатися виставочний пріоритет у разі експонування промислового зразка на офіційних виставках, якщо заявка подана не пізніше шести місяців після початку демонстрації. Пріоритет встановлюється за днем відкриття виставки. У такому разі додають довідку про показ заявленого виробу на виставці, видану адміністрацією виставки, і один примірник фотографії виробу, на звороті якого проставлені відповідні печатка і підпис.

Заявник має право з власного бажання внести зміни чи доповнення до заявки на промисловий зразок, але за умови, що вони не змінюють суті зразка, що заявляється, внесені до видачі патенту, засвідчені підписом заявника, і за наявності документа про сплату збору за внесення змін.

Первинна дата подання заявки зберігається, якщо заявка відповідає вимогам Закону і Правил, у противному разі датою подання заявки буде дата отримання виправлених матеріалів.

3.4 Набуття прав на географічне зазначення.

Охоронним документом є свідоцтво. Для здійснення державної реєстрації та одержання свідоцтва про реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження товару особа, яка має на це право (заявник), подає заявку до Державного підприємства "Український інститут промислової власності" (Укрпатент) за адресою: вул. Глазунова, 1, м. Київ-42, 01601, Україна.

Заявка повинна стосуватися лише одного зазначення походження товару. Процедура оформлення прав регламентується законом і відповідними підзаконними актами.

Державну реєстрацію кваліфікованих зазначень походження товарів та/або права на їх використання здійснює від імені держави уповноважений на це орган – Державний департамент інтелектуальної власності України.

Правова охорона кваліфікованих зазначень походження товарів надається на підставі їх реєстрації і діє безстроково від дати їх реєстрації.

Держава, будучи власником кваліфікованого зазначення походження товару, своє право користуватися об'єктом, використовувати його відповідно

до господарського призначення, реалізує, надаючи це право іншим особам. Реєстрація права на використання вже зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару засвідчується свідоцтвом, що діє протягом 10 років від дати подання заявки.

Право на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару мають:

- особа чи група осіб, які в заявленому місці виробляють товар, особливі властивості, певні якості, репутація або інші характеристики якого пов'язані з цим географічним місцем;
- асоціації споживачів;
- установи, що мають безпосереднє відношення до виготовлення чи вивчення відповідних продуктів, виробів, технологічних процесів або географічних місць.

Право на використання зареєстрованої назви місця походження товару або зареєстрованого географічного зазначення походження товару мають виробники, які в географічному місці, зазначеному у Державному реєстрі України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів, виробляють товар, особливі властивості, певні якості чи інші характеристики якого відповідають тим, що внесені до Реєстру.

Правова охорона надається кваліфікованому зазначенню походження товару, що вказує на конкретне географічне місце, з якого походить товар, відповідає умовам надання правової охорони.

Обсяг правової охорони, що надається реєстрацією права на використання кваліфікованого зазначення походження товару, визначається занесеними до Реєстру та зафіксованими у свідоцтві характеристиками товару та межами географічного місця.

3.5 Набуття прав на торговельну марку.

Проблемою багатьох країн світу, у тому числі й України, є боротьба з виробництвом і розповсюдженням контрафактної продукції. Зокрема, існують випадки використання недобросовісними конкурентами торговельних марок підприємств, що виробляють і реалізують високоякісні товари або надають високоякісні послуги. Правова охорона торговельної марки перешкоджає намаганням здійснювати недобросовісну конкуренцію. Торговельна марка, що охороняється законом, захищає інтереси не лише підприємства – її власника, але й інтереси споживача та суспільства в цілому.

Припустимо, що підприємство довгий час успішно працює під незареєстрованою торговельною маркою, виробляючи якісний товар або надаючи високоякісні послуги. У цьому разі воно може стати об'єктом недобросовісної конкуренції, так як будь-яка фізична або юридична особа може зареєструвати цю торговельну марку на своє ім'я, придбавши тим самим не лише репутацію підприємства, але й його торговельну марку. При цьому новоз'явлений „власник” матиме ще й право притягнути дійсного власника торговельної марки до цивільної або кримінальної відповідальності за незаконне використання колишнього свого, а тепер уже чужого позначення.

Крім того, можлива протилежна ситуація, коли підприємство у своїй комерційній діяльності використовує торговельну марку, що належить іншій особі. У цьому випадку воно, навіть якщо це зроблено несвідомо, ризикує стати порушником прав законного власника цієї торговельної марки із всіма наслідками, що з цього випливають, включаючи обов'язки відшкодування збитків, що нанесені незаконним використанням позначення.

Нарешті, може мати місце такий реальний випадок, коли після кількох років роботи на ринку підприємство через внутрішні протиріччя поділяється на декілька фірм або підприємств, які займають одне і те саме місце на ринку. Через це колишні партнери стають конкурентами, при цьому кожний з них вважає себе правонаступником і претендує на вже відому споживачу торговельну марку.

Таким чином, ігнорування процедури набуття прав на торговельну марку може призвести до суттєвих матеріальних і моральних збитків, що в багато разів перевищують витрати на отримання охоронного документа.

Якщо підприємство має серйозний намір працювати на українському ринку, то після розроблення торговельної марки, до початку широкомасштабної рекламної компанії, слід її зареєструвати, щоб не зазнати втрат.

Підприємства (або приватні підприємці, або фізичні особи) можуть отримати виключне право на території України на позначення (словесне, зображувальне, комбіноване) лише шляхом його реєстрації як торговельної марки відповідно до Закону України „Про охорону прав на знаки для товарів і послуг”. Заявка на реєстрацію торговельної марки подається до Державного підприємства "Український інститут промислової власності (Укрпатент)". Спрощену схему проходження заявки показано на рис. 3.

Рисунок 3.1 – Схема проходження заявки на реєстрацію торговельної марки в Укрпатенті

Якщо за результатами кваліфікаційної експертизи буде визначено, що позначення торговельної марки відповідає умовам надання правової охорони, заявнику надсилається рішення про реєстрацію торговельної марки, і після надходження документа про сплату державного мита за видачу свідоцтва здійснюється публікація про його видачу в офіційному бюлетені "Промислова власність" і державна реєстрація цієї торговельної марки.

У місячний строк після державної реєстрації торговельної марки видається охоронний документ – свідоцтво особі, яка має право на його одержання. Свідоцтво надає власнику виключне право користуватися й розпоряджатися торговельною маркою на свій розсуд. Середній строк від подачі заявки до отримання свідоцтва на сьогодні складає 20...22 місяці.

На сьогодні розмір мінімального збору за подання заявки на торговельну марку становить 1020 грн. За видачу свідоцтва на торговельну марку додатково сплачується державне мито в розмірі 85 грн. Таким чином, оформлення прав на торговельну марку, як мінімум, коштуватиме заявнику 1105 грн.

Строк дії свідоцтва становить 10 років від дати подання заявки і може бути продовжений за клопотанням власника свідоцтва, поданим протягом останнього року дії свідоцтва, щоразу на 10 років.

Дія свідоцтва може бути припинена достроково:

- у разі несплати збору за продовження строку його дії, при цьому дія свідоцтва припиняється з першого дня строку дії свідоцтва, за який збір не сплачено;

- за рішенням суду у зв'язку з перетворенням торговельної марки в позначення, що стало загальновідомим як позначення товарів і послуг певного виду після дати подання заявки;

- за рішенням суду в разі невикористання торговельної марки протягом трьох років від дати публікації відомостей про видачу свідоцтва або від дати, коли використання позначення було припинено;

- за клопотанням власника свідоцтва про відмову від свідоцтва.

Крім того, свідоцтво може бути визнано в судовому порядку недійсним у разі:

- невідповідності зареєстрованої торговельної марки умовам надання правової охорони;

- наявності у свідоцтві елементів зображення торговельної марки та переліку товарів і послуг, яких не було в поданій заявці.

Слід мати на увазі, що після трьох років від дати припинення дії свідоцтва, недобросовісні конкуренти можуть зареєструвати на своє ім'я торговельну марку колишнього власника, маркувати нею свої товари (послуги), при цьому якість товару (послуги) може не відповідати якості товарів (послуг) підприємства – колишнього власника позначення. Від таких дій може постраждати як споживач, що придбає неякісну продукцію, так і колишній власник торговельної марки, який втрачає свою репутацію.

Для запобігання цьому, всім підприємствам – учасникам ринку, ділового та господарського оборотів необхідно пам'ятати про те, що неухвалене ставлення до власної торговельної марки може призвести до суттєвих фінансових втрат, а у критичних випадках – до втрати власного бізнесу. Власник зареєстрованої торговельної марки повинен передбачити ті чи інші наслідки від виникнення недобросовісної конкуренції, і лише кваліфіковані дії саме власника зареєстрованої торговельної марки допоможуть уникнути багатьох негативних наслідків невмілого використання позначення.

3.6 Охорона прав на об'єкти авторського права та суміжних прав.

За загальним правилом твір може бути використаний третіми особами лише з дозволу власника авторського права. Найтипівішими є права: копіювати або іншим способом відтворювати твір; здійснювати звукозапис виконання твору; виконувати перед публікою твори, зокрема, музичні, драматичні чи аудіовізуальні; здійснювати публічну демонстрацію творів на радіо чи телебаченні або іншими способами трансляції; перекладати іншою мовою літературні твори; здійснювати прокат, особливо творів, записаних на фонограму, і комп'ютерних програм; екранізувати твори, і, зокрема, створювати на їх основі аудіовізуальні твори.

На відміну від промислової власності, де автори одержують охоронні документи на об'єкти промислової власності у формі патентів або свідоцтв і де існують чіткі процедури охорони, виникнення та здійснення прав авторів не вимагає виконання будь-яких формальностей. Вважається, що ці права охороняються законом з моменту створення об'єкта. За бажанням, власник авторського права у будь-який час протягом терміну охорони авторського права може його зареєструвати в офіційному державному реєстрі і отримати свідоцтво про авторство. Державна реєстрація здійснюється відповідно до встановленого порядку Державним підприємством "Українське агентство з авторських та суміжних прав" (УААСП) (м. Київ, вул. Богдана Хмельницького, 34).

У разі виникнення суперечки реєстрація визнається судом як юридична презумпція авторства, тобто вважається дійсною, якщо в судовому порядку не буде доведено інше.

Варто враховувати те, що авторське право на твір, створений за договором з автором, який працює за наймом, належить автору. А от виключне право на використання такого твору належить особі, з якою автор знаходиться у трудових відносинах (роботодавцю), якщо інше не передбачено договором.

Одна з форм охорони полягає в тому, що власник авторського права для сповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права, що проставляється на кожному примірнику твору і складається з латинської букви "С" в колі – ©, імені (найменування) власника авторського права і року першого опублікування твору.

Охорона майнових прав авторів на Україні діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті. Дія терміну охорони починається з першого січня року, що настає за роком, в якому мали місце юридичні факти.

Безстроково охороняються законом право авторства, право на ім'я і право протидіяти перекрученню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі і репутації автора.

Закон України „Про авторське право і суміжні права” охороняє суміжні права виконавців, виробників фонограм та відеограм, організацій мовлення. Охорона суміжних прав здійснюється без завдання шкоди охороні творів авторським правом.

Виконавці здійснюють свої права за умови дотримання ними прав авторів творів, що виконуються. Виробники фонограм, виробники відеограм і

організації мовлення повинні дотримуватися прав авторів і виконавців. Організації мовлення повинні дотримуватися права виробників фонограм, авторів і виконавців.

Оформлення суміжних прав не вимагає виконання будь-яких формальностей. Виробники фонограм, відеограм і виконавці для оповіщення про свої права можуть на всіх примірниках фонограм чи на їхніх упаковках проставляти знак охорони суміжних прав, що складається з латинської букви Р у колі – © , імені (найменування) власника суміжних прав і року першої публікації фонограми.

Особисті права виконавців охороняються безстроково. Майнові права виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення охороняються протягом 50 років.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ ЗАНЯТТЯ

1. Які документи входять у склад заявки на винахід?
2. Що таке опис винаходу і які розділи він включає?
3. Дайте визначення формули винаходу.
4. Яка формула винаходу називається одноланковою, а яка багатоланковою?
5. Що являє собою реферат винаходу?
6. Хто має право на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження товару?
7. Які документи включає заявка на промисловий зразок?
8. Який термін дії правової охорони торговельної марки?
9. Яким знаком охороняються авторські права?
10. Який термін охорони авторських прав?
11. Яким знаком охороняються суміжні права?
12. Який термін охорони суміжних прав?

Практичне заняття 4

ПАТЕНТНА ІНФОРМАЦІЯ ТА ДОКУМЕНТАЦІЯ

Метою виконання даної практичної роботи є отримання навичок з проведення патентного пошуку новітніх розробок та закріплення знань з контролю різних етапів його виконання та оформлення, а також набуття навичок з роботою з різними кваліфікаційними системами.

Для досягнення головної мети необхідно оволодіти:

- методикою проведення патентного пошуку;
- навиками роботи з різними класифікаційними системами об'єктів промислової власності та їх особливостями;
- методикою проведення тематичного пошуку;
- методикою проведення іменного пошуку;
- особливостями патентно-інформаційних ресурсів України та методами їх використання.

4.1 Патентно-інформаційні ресурси та їх використання

Патентний фонд – це впорядкована збірка патентних документів і довідково-пошукового апарату до нього, патентно-правової, патентно-економічної, патентно-асоційованої літератури, нормативно-методичних матеріалів з питань охорони промислової власності.

Патентна інформація – це сукупність відомостей про результати науково-дослідної, проектно-конструкторської та інших видів творчої діяльності, заявлених і/або визнаних винаходами, корисними моделями, промисловими зразками та іншими об'єктами промислової власності. Вона також включає відомості про охорону прав винахідників, заявників, власників охоронних документів.

Таким чином, *патентна інформація* – це інформація щодо всіх об'єктів промислової власності, яка публікується у виданнях патентних відомств різних країн.

Офіційними виданнями патентних відомств є офіційні патентні бюлетені і повні тексти описів об'єктів промислової власності.

Офіційний патентний бюлетень – це офіційне видання патентного відомства, яке містить публікації про права на об'єкти промислової власності відповідно до національного патентного законодавства або міжнародних договорів і угод з питань охорони промислової власності.

Офіційні бюлетені за характером відомостей, які в них публікуються, є ніби звітом про діяльність патентного відомства і відображають основні етапи (стадії) патентного діловодства за певний період (відповідно періодичності видання).

Реєстрацію об'єктів промислової власності, а отже – публікацію патентної документації та інформації, здійснює понад 120 країн світу і 5 міжнародних та регіональних патентних організацій. Створена регіональними патентними організаціями і національними патентними відомствами документація становить світовий потік патентної інформації.

Використання патентної інформації, зокрема проведення пошуку з таких величезних масивів, пов'язано із значними труднощами.

Останнім часом збільшується обсяг використання загальнодоступних світових інформаційних мереж, зокрема Internet.

З поширенням телекомунікаційних мереж виникло таке поняття як електронна бібліотека, що є не сховищем видань, а вузлом зв'язку в інформаційній мережі. Інформація, яка зберігається у мережі в машинозчитуваній формі, передається безпосередньо на читацьку ЕОМ.

4.2 Методи та засоби патентного пошуку

Пошук і відбір інформації є першим і відповідальним етапом патентних досліджень. Під час курсового й дипломного проектування для визначення орієнтовного рівня розвитку техніки досить застосувати тематичний (предметний) і іменний (фірмовий) вид пошуку, що проводиться у патентних фондах бібліотек.

4.3 Зміст і проведення тематичного пошуку

Тематичний пошук є найпоширенішою пошуковою процедурою. Їй передують точне визначення предмета, пошуку, ретельне ознайомлення з темою шляхом добірки інформації для даної галузі з науково-технічної літератури, реферативних і галузевих журналів, рекламних проспектів, довідників та ін. Це необхідно для знання тематики пошукової області, для того щоб уміти орієнтуватися в реферативно-бібліографічних виданнях, а також у прийнятій систематизації патентних фондів для відбору необхідних номерів патентних документів.

Під час проведення тематичного пошуку патентна документація розглядається, в першу чергу, як джерело технічної, а не правової інформації. У результаті пошуку буде визначено, чи вирішувалося дане технічне завдання раніше чи ні. Якщо вирішувалося, то необхідно проаналізувати ці рішення, установити які фірми працюють у даній галузі, зібрати додаткову інформацію. Це дасть можливість систематизувати відомості про об'єкт пошуку у вигляді оглядового матеріалу з теми проекту й проілюструвати його необхідним графічним матеріалом і схемними рішеннями.

Перед тим як почати проведення тематичного пошуку, необхідно встановити індекси класифікації винаходів (МПК і НКВ) для тих країн, у патентних фондах яких повинні проводитися дослідження. Як правило, патентний пошук проводиться по провідних країнах: США, Німеччина, Японія, Франція, Великобританія, а також по Росії й Україні.

Якщо темою курсової або дипломної роботи є розробка машини, вузла, приладу, апарата або їхня модернізація, то предметами пошуку можуть бути:

- пристрій у цілому (загальне компонування, принципова схема);
- вузли й деталі;
- матеріали (речовини), що застосовуються для виготовлення окремих елементів пристрою;
- технологія виготовлення пристрою;
- галузь можливого застосування.

Якщо темою роботи є технологічний процес, то предметами пошуку можуть бути:

- технологічний процес у цілому;
- його режими;
- його етапи, якщо вони захищені патентом;
- проміжні продукти й способи їхнього одержання;
- кінцеві продукти й галузь їхнього застосування.

Глибина (ретроспективність) пошуку інформації, з урахуванням скорочення строків відновлення технічних рішень, становить у середньому для нашого випадку 5...10 років. Проведенню тематичного пошуку сприяє те, що всі зазначені країни сьогодні використовують єдину систему класифікації МПК (винятки становлять патентні документи США, де МПК може використовуватись як додаткова до НКВ система класифікацій).

На першому етапі пошуку варто визначити класифікаційний індекс об'єкта пошуку. Для цього необхідно звернутися до алфавітно-предметного

показчика для пошуку рубрик МПК, де об'єкти розташовані за абеткою. Наприклад: об'єкт пошуку „лазер для запису інформації”. Знаходимо за алфавітом рубрикацію лазера – HOIS 3/09 - 3/30. Відразу нижче уточнюємо, що лазер для запису інформації має рубрикацію – G11I 7/00, 11/03. З метою більшої конкретизації об'єкта пошуку варто далі дивитися алфавітно-предметний показчик за розділом G.

Після уточнення класифікаційних рубрик оформлюється запит у патентний фонд тих країн, в яких здійснюється пошук. Для більшої широти пошуку, відразу у декількох країнах, варто проводити пошук у фондах ЕПВ і ВОІВ, де можна одержати бібліографічні дані й повний опис патенту іноземною мовою (англійською або німецькою).

Корисно проводити тематичний пошук у щомісячних реферативних виданнях „Изобретения стран мира”, де наводиться тематична добірка іноземних винаходів за провідними країнами світу на даний рік випуску. Це дозволяє за порівняно короткий строк ознайомитися з бібліографічними даними, рефератом і кресленнями винаходів. Користуючись цими виданнями, можна провести ретроспективний пошук глибиною 5 років. Для докладного ознайомлення з матеріалом заявок необхідно зробити запит (за відомою класифікаційною рубрикою або номером патенту) у відповідний національний патентний фонд.

Під час вивчення й перегляду патентної документації варто врахувати, що для ідентифікації бібліографічних даних, що поміщаються на титульному аркуші опису винаходу й у патентному бюлетені, використовують спеціальні цифрові коди. Вони полегшують подолання мовних бар'єрів і автоматизовану обробку патентної інформації.

В обов'язковий мінімум бібліографічних даних, які необхідно кодувати входять: (11) номер документа; (12) вид документа; (13) код виду документа відповідно до стандарту ВОІВ; (21) реєстраційний номер заявки; (22) дата подачі заявки; (23) інші дати, включаючи виставочний пріоритет; (24) дата, з якої починається дія прав промислової власності; (25), (26) мова, на якій була подано (опубліковано) заявку; (31) номер конвенційної заявки; (32) дата конвенційного пріоритету; (33) країна конвенційного пріоритету; (43) дата публікації нерозглянутої заявки; (44) дата публікації акцептованої заявки; (45) дата публікації патенту; (51) індекси Міжнародної патентної класифікації; (54) назва винаходу; (61) основний патент; (62) розділена заявка; (63) продовжена заявка; (64) перевиданий патент; (71) заявник; (73) патентовласник; (86) відомості про подачу міжнародної заявки; (87) відомості про публікацію міжнародної заявки.

Варто пам'ятати, що успішне проведення тематичного пошуку залежить від гарного знання тематики пошукової галузі досліджуваного об'єкта. Це дозволить грамотно оформити запит на пошук патентної документації за допомогою індексів класифікації винаходів або фіксованого запасу ключових слів.

4.4 Проведення іменного пошуку

Для цього виду пошуку характерно те, що відбір інформації з теми курсового або дипломного проекту здійснюється за прізвищами авторів винаходів або за найменуваннями відповідних фірм. Іменний (фірмовий) пошук може стати попереднім або додатковим етапом тематичного пошуку, коли, знаючи назву фірми-розроблювача і її тематику, виходять на необхідні класифікаційні рубрики.

Іменний пошук починається із установлення прізвища винахідників, які працюють у галузі проведеного дослідження, і точної назви фірм мовою оригіналу. Відбір інформації про винаходи під час іменного пошуку проводиться за іменними покажчиками до офіційних бюлетенів, видаваними патентними відомствами. Складність іменного пошуку викликана можливістю різного написання тих самих прізвищ і найменувань, застосування різних назв фірм і їх філій у різних країнах.

Варіантом або доповненням до пошуку відомостей про винаходи є так званий нумераційний пошук. Суть його – по можливості, відштовхуючись, наприклад, від номера охоронного документа, вийти на більше повну його характеристику:

- тематику документа в індексах класифікації винаходів;
- одержання більше повних відомостей у патентному бюлетені, включаючи реферат або пункт формули.

Складність нумераційного пошуку – у різноманітті реквізитів і способів їхнього написання патентними відомствами різних країн.

4.5 Використання патентних баз даних

Сучасні інформаційні технології, зокрема, Інтернет дозволяють розроблювачеві використати можливість проводити пошук безпосередньо в БД окремих патентних відомств (ЕПВ, США, Україні й інших).

Низка бібліотек, у тому числі патентна бібліотека (м. Київ) надають послуги з автоматизації пошукових процедур за допомогою використання CD-ROM для вивчення патентної документації декількох десятків закордонних патентних відомств.

За результатами пошуку можна виконати статистичну обробку отриманих вибірок і придбати копії знайдених документів.

Отриману інформацію з патентного пошуку зручно оформити у вигляді таблиці, де наводяться бібліографічні дані охоронних документів з коротким їхнім змістом, подальший аналіз якої дозволить оформити звіт про патентні дослідження (ОП).

Таблиця 4.1 – Звіт про патентні дослідження

Бібліографічний опис	Сутність технічного рішення	Найменування об'єкта або його складових вузлів, які можуть бути використані в проекті
1	2	3

У колонці 1 варто систематизувати охоронні документи по країнах пошуку. У колонці 2 наводяться короткі відомості (реферат) про винахід. У колонці 3 зазначаються відомості лише під час використання в проекті отриманої інформації. Наприклад, „схема пристрою в оглядовій частині проекту” або „механізм переміщення каретки” у розроблювальному за дипломним завданням пристрої. У тому випадку, якщо такої інформації не має, запис не вноситься.

Студент заповнює форми ОПІ згідно з ДСТУ 3574-97. “Патентні дослідження. Основні положення й порядок проведення”.

Приклади складання бібліографічного опису патентних документів:

А.с. 1506673 SU, МПК А61N5/00. Способ лечения лучевых осложнений при облучении онкологических больных в сублетальных дозах /Киевский НИ рентгено-радиологический и онкологический институт. –№ 4026403/28. – 14; Заявл. 20.02.1986; Опубл. 16.11.1988, Бюл. №6. – 28 с.

Пат. 10095А UA, МПК А61К35/78, А61К35/80. Засіб для підвищення загальної радіорезистентності організму /ХНДІМР. – № 93006980; Заявл. 11.06.1993; Опубл. 30.09.1996, Бюл. №2. – 18 с.

4.6 Основні міжнародні класифікаційні системи об’єктів промислової власності

Міжнародна патентна класифікація (МПК) – результат міжнародної співпраці патентних відомств багатьох держав. Вона базується на Страсбурзькій угоді 1972 р., підготовленій Міжнародним Бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ).

Основне призначення МПК:

– засіб для уніфікованого в міжнародному масштабі класифікування патентів на винаходи (корисні моделі), включаючи опубліковані заявки, а також ефективний інструмент для патентних відомств з метою встановлення патентоспроможності й оцінки внеску винахідника в заявлений винахід;

– інструмент для впорядкованого зберігання патентних документів, який полегшує доступ до технічної та правової інформації, що міститься в них;

– основа для вибіркового розподілу інформації серед користувачів патентної інформації;

– основа для визначення рівня техніки в окремих галузях;

– основа для отримання статистичних даних у сфері охорони промислової власності, що, у свою чергу, дасть змогу визначати рівень розвитку різних галузей техніки і технологій.

Основні характеристики схеми МПК, правила її використання та додаткові вказівки детально викладено у „Вступні до МПК”. Знання положень „Вступу до МПК” потрібні під час використання МПК як з метою класифікування патентних документів, так і під час пошуку необхідної патентної інформації. „Вступ до МПК”, перелік основних груп і всі 8 розділів чинної 8-ї редакції МПК видано в 10 томах. Офіційний текст МПК опубліковано ВОІВ англійською і французькою мовами на папері.

Міжнародна класифікація товарів і послуг для реєстрації знаків

Міжнародну (Ніццька) класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків (МКТП) затверджено угодою, що підписана під час Ніццької дипломатичної конференції 15 червня 1957 р. і переглянуто в Стокгольмі у 1967 р. і в Женеві у 1977 р.

Практична цінність МКТП полягає в тому, що кожна з країн-учасниць Ніццької угоди повинна застосовувати цю класифікацію як основну або додаткову класифікацію для реєстрації знаків та зазначити в своїх офіційних документах і публікаціях, що стосуються реєстрації знаків, номери класів Міжнародної класифікації, до яких належать товари або послуги, для яких реєструють знак.

Класифікація змінюється та доповнюється Комітетом експертів, в якому беруть участь представники всіх країн-учасниць Угоди.

Першу редакцію Ніццької класифікації було опубліковано в 1963р., другу – в 1971р., третю – в 1981р., четверту – в 1983р., п'яту – в 1987р., шосту – в 1992р.

З 1 січня 1997 р. набрала чинності сьома редакція класифікації.

Класифікація складається з переліку класів (34 класи для товарів і 8 класи для послуг), а також алфавітного переліку товарів і послуг. Перелік товарів і послуг включає близько 11 000 найменувань.

Міжнародна класифікація товарів і послуг для реєстрації знаків є єдиною в Україні системою класифікування товарів і послуг та призначена для використання під час розроблення і реєстрації знаків для товарів і послуг усередині країни, а також для їх міжнародної реєстрації.

Міжнародна класифікація зображальних елементів знаків

Міжнародну класифікацію зображальних елементів знаків (КЗЕ) запроваджено Угодою, що укладено 12 червня 1973 р. на Віденській Дипломатичній Конференції.

Віденська Угода набрала чинності 9 серпня 1985 р.

Мета класифікації суто практична – полегшити пошук знаків для товарів і послуг та уникнути трудомісткого перекласифікування у разі обміну документами на міжнародному рівні.

Класифікація має ієрархічну систему, що розвивається від загального до приватного, поділяючи всі зображальні елементи на категорії, групи та підгрупи. Там, де це доречно, даються пояснювальні примітки. Вони стосуються або класифікації загалом, або якої-небудь певної категорії, групи чи підгрупи.

Існують дві головні підгрупи, на додаток до яких є допоміжні підгрупи, призначені для образотворчих елементів, котрі вже включені в головні підгрупи.

Міжнародна класифікація промислових зразків

Міжнародна класифікація промислових зразків (МКПЗ) введена Локарнською угодою, що підписана під час Локарнської Дипломатичної Конференції 8 жовтня 1968 р. Звідси Міжнародну класифікацію промислових зразків називають також Локарнської класифікацією.

4.7 Патентно-інформаційні ресурси України та їх використання

Згідно з Законом України „Про науково-технічну інформацію” патентна документація є складовою частиною інформаційних ресурсів системи науково-технічної інформації України.

За даними аналізу, така документація становить близько 70...80% загального обсягу фондів науково-технічної документації, зокрема, в Державній науково-технічній бібліотеці (ДНТБ) – більше 80%.

У даний час Україна має в своєму розпорядженні патентно-інформаційні фонди загальним обсягом понад 30 млн. документів (без урахування обсягу патентно-інформаційної бази Держпатенту України), що розосереджені в 20-ти регіонах країни.

Зазначені ретроспективні ресурси зберігаються в фондах системи науково-технічної інформації, зокрема, ДНТБ, територіальних центрах науково-технічної та економічної інформації (ЦНТЕІ: Київському, Запорізькому, Львівському, Луганському, Одеському, Харківському, Херсонському, Кримському, Кіровоградському, Донецькому, Івано-Франківському, Хмельницькому, Чернівецькому, Рівненському, Вінницькому, Житомирському, Черкаському, Чернігівському; установах, організаціях і підприємствах різних галузей промисловості, Національній академії наук України, великих обласних бібліотеках тощо. Значний обсяг ретроспективної патентної інформації у вигляді картотеки, що містить майже 12 млн. карток описів винаходів 14-ти країн світу і 2-х міжнародних організацій, зберігається в Українському інституті науково-технічної і економічної інформації (УкрІНТЕІ).

З дозволу ВОІВ здійснено переклади українською мовою, видано тиражі і розповсюджуються:

- Міжнародна класифікація товарів і послуг для реєстрації знаків;
- Міжнародна класифікація промислових зразків;
- Показчик ключових термінів до Міжнародної патентної класифікації.

Для використання під час експертизи заявок на знаки для товарів і послуг також перекладено українською мовою Міжнародну класифікацію зображальних елементів знаків.

Бурхливий розвиток комп'ютерних технологій і засобів комунікацій в 80–00-х роках зробив можливими принципово нові способи накопичення, обробки, пошуку і поширення інформації, в тому числі у сфері охорони промислової власності. Створені в патентних відомствах у процесі процедур надання прав на об'єкти промислової власності бази даних на машинозчитуваних носіях використовуються для пошуку в автоматизованому режимі і слугують джерелом різноманітних за змістом (бібліографічні дані, реферати або формули винаходів, повні описи, зображення промислових зразків і знаків для товарів і послуг) публікацій щодо об'єктів промислової власності на різних носіях: папері, магнітних або оптичних дисках.

З метою скорочення ручного введення великих обсягів інформації, що надходить, передбачається перейти до подання заявок на об'єкти промислової власності в електронній формі.

У межах міжнародної співпраці передбачається побудова глобальної інформаційної мережі в системі Internet, до якої підключаться національні патентні відомства і міжнародні організації з метою спільного користування наявними у них інформаційними ресурсами.

4.8 Порядок виконання роботи

Для виконання даної роботи студент повинен:

- пояснити поняття патентно-інформаційних ресурсів та їх використання;
- на прикладах пояснити необхідність єдиних міжнародних класифікацій об'єктів промислової власності їх недоліки та переваги порівнянно з національними класифікаціями;
- навести особливості патентно-інформаційних ресурсів України та їх використання;
- за тематикою наданою викладачем у МПК провести тематичний пошук винаходів;
- за тематикою наданою викладачем у МПК провести іменний пошук винаходів;
- надати звіт про виконання даної роботи.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ ЗАНЯТТЯ

1. Дайте визначення поняття „патентна інформація”.
2. Дайте визначення поняття „офіційний патентний бюлетень”.
3. Дайте визначення поняття „патентний фонд”.
4. Які дані стосовно винаходів містять офіційні патентні бюлетені?
5. Що таке „патентні дослідження”?
6. Назвіть основне призначення та особливості МПК.
7. Назвіть основне призначення та особливості МКТП.
8. Назвіть основне призначення та особливості МКПЗ.
9. Назвіть основне призначення та особливості КЗЕ.
10. Що таке регламент пошуку.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Дейниченко Г.В. Інтелектуальна власність : Підручник / Г.В. Дейниченко, Д.В. Горелков, В.В. Дуб, І.В. Золотухіна, З.О. Мазняк, О.Г. Терешкін. Київ: Інкос, 2014. 376 с.
2. Дейниченко Г.В., Дуб В.В. Патентознавство: Підручник / Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. Харків: ХДУХТ, 2012. 208 с.
3. Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності: Навчальний посібник. К.: "Ін-т інтел. власності і права", 2005. 108 с.
4. Аксютіна А.В., Нестерцова-Собакарь О.В., Тропін В.В. Інтелектуальна власність: навч. посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 140 с.
5. Путівник по законодавству з інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність. Підручник. Ін-т законодавства Верх. Ради України, Нац. офіс інтелект. власності. Київ : Людмила, 2018. 160 с.
6. Сисоєв Ю.О. Інтелектуальна власність : навч. посіб. Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського "Харків. авіац. ін-т". Харків : ХАІ, 2020. 79с.
7. Інтелектуальна власність : підруч. для студентів ВНЗ / М. М. Капінос, Е. Т. Лерантович, М. М. Солощук. Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т". Харків : НТУ "ХПІ", 2016. 347 с.

Додаткова література

8. Жаров В.О. Право інтелектуальної власності в системі права України: Навчальний посібник. К.: Ін-т інтел. власності і права, 2004. 105 с.
9. Охорона інтелектуальної власності в Україні / С.О. Довгий, В.О. Жаров, В.О. Зайчук та ін. К.: Форум, 2002. 319 с.
10. Добриніна Г.П., Пархоменко В.Д. Патентна інформація та документація. Патентні дослідження: Конспект лекцій. - К.: Ін-т інтел. власності і права, 2000. 84 с.
11. Дроб'язко В.С. Право інтелектуальної власності / В.С. Дроб'язко, Р.В. Дроб'язко: Навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 512 с.
12. Зеров К.О. Особливості захисту авторських прав на твори, розміщені в мережі інтернет : монографія / Зеров К. О. Нац. акад. прав. наук України, НДІ інтелект. власності. Київ : Інтерсервіс, 2018. 219 с.
13. Якубівський І.Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні : монографія. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 521 с.
14. Охорона та захист прав інтелектуальної власності: економіко-правові підходи : монографія / за ред. О. О. Кулініч, Р. Б. Шишка. Київ : ЛіраК, 2019. 275 с.

Навчальне видання

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ТА ПАТЕНТОЗНАВСТВО

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

*студентам другого (магістерського) рівня вищої освіти
денної та заочної форм навчання
спеціальності 181 «Харчові технології»
ОПП «Харчові технології в ресторанній індустрії»*

Укладачі:
ДЕЙНИЧЕНКО Григорій Вікторович
ЗОЛОТУХІНА Інна Василівна

План кафедри 2022-2023 н.р., поз. ____

Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman. Папір для цифрового друку. Друк
ризографічний.

Ум. друк. арк. _____. Наклад ____ прим.

Державний біотехнологічний університет
61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44